

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Samuel Randík

Faktory ovplyvňujúce proces europeizácie Bosny a Hercegoviny
Factors affecting the Europeanization process of Bosnia and
Herzegovina

Bakalárska práca

Vedúci práce: Mgr. et Mgr. Jakub Lysek, Ph.D.

Olomouc 2022

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému *Faktory ovplyvňujúce proces europeizácie v Bosne a Hercegovine* vypracoval samostatne na základe uvedených prameňov a literatúry.

V Olomouci dňa 12. 12. 2022

vlastnoručný podpis autora

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa rád poďakoval môjmu vedúcemu práce, Mgr. et Mgr. Jakubovi Lyskovi, Ph.D., za odborné rady a pomoc pri písaní práce.

Obsah

ÚVOD	5
ANALÝZA POUŽITEJ LITERATÚRY	7
1 EURÓPSKA ÚNIA A ZÁPADNÝ BALKÁN	9
1.1 VÝVOJ VZŤAHOV MEDZI EÚ A BOSNY A HERCEGOVINY	13
1.1.1 Daytonské mierové dohody	15
1.1.2 Ústava Bosny a Hercegoviny	16
2 EUROPEIZÁCIA	19
2.1 EUROPEIZÁCIA AKO KONCEPT	19
2.2 STANOVENIE HYPOTÉZ	22
3 FAKTORY OVPLYVNŮJÚCE PROCES EUROPEIZÁCIE	24
3.1 KOMPLEXNÝ POST-DAYTONSKÝ POLITICKÝ SYSTÉM	25
3.2 SOCIÁLNE ŠTIEPENIE	30
3.3 STRANÍCKY SYSTÉM	33
ZÁVER	37
ZOZNAM ZDROJOV A PRAMEŇOV	39
ABSTRAKT	46
ABSTRACT	47

ÚVOD

Krajiny západného Balkánu majú za sebou náročnú históriu. Od deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia je v ich záujme stať sa plnohodnotnými členmi Európskej únie (EÚ). Aj keď samotná EÚ a lídri členských krajín vyjadrili najskôr jednoznačný politický postoj k západnému Balkánu a začleneniu krajín regiónu do bloku, od posledného rozšírenia ubehlo už takmer 10 rokov a proces integrácie začal stagnovať. Posledným štátom, ktorý do EÚ vstúpil a zároveň sa je súčasťou západného Balkánu bolo Chorvátsko. Situácia sa začala meniť po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022, kedy bola EÚ postavená pred rozhodnutie zaujať razantnejší a istejší postoj voči integrácií regiónu.

Niektorým štátom sa už podarilo uskutočniť kroky potrebné na dosiahnutie kandidátskeho statusu. Európski lídri sa v tomto smere zhodli na udelení kandidátskeho statusu Ukrajine a Moldavsku.¹ Tento krok je skôr symbolickým ako záväzným k budúcemu členstvu. Bosna a Hercegovina (BiH) nie je jedinou krajinou tohto turbulentného regiónu, ktorá sa do EÚ stále nezačlenila. Na to, aby sa štát mohol integrovať do Európskej únie, musí najskôr uskutočniť reformy a následne ich implementovať tak, aby spĺňali takzvané Kodaňské kritéria a európske legislatívne predpisy - *acquis communautaire*.

Bosna má dlhodobo problémy s dosiahnutím týchto štandardov, napokon status potenciálneho kandidáta jej bol udelený už v roku 2003 na summite Európskej rady v Solúne. Odvtedy sa medzi EÚ a BiH podpísalo niekoľko dohôd a Bosna oficiálne o členstvo požiadala až v roku 2016. Európska komisia ako orgán EÚ posudzujúci stav kandidátskeho štátu v roku 2019 prijala stanovisko k žiadosti krajiny o členstvo a následne vytýčila 14 kľúčových priorít pre Bosnu, ktoré musí krajina splniť pred začatím prístupových rokovaní do EÚ.² Zároveň platí, že oproti iným štátom regiónu Bosna dlhodobo zaostáva v europeizácii, inými slovami adaptovaní sa na európske politiky a vo vykonávaní reforiem, ktoré by ju posunuli bližšie smerom k členstvu v EÚ.

V nadväznosti na toto tvrdenie bude cieľom práce analyzovať faktory, ktoré ovplyvňujú proces europeizácie a pravdepodobnosť vstupu Bosny a Hercegoviny do Európskej únie. Ako bolo spomenuté, krajiny západného Balkánu patria medzi kandidátske štáty EÚ a sú objektami ďalšieho rozšírenia a zapojenia do európskeho projektu. Bosna a Hercegovina má momentálne

¹ Gruzínsku bude status udelený po splnení ďalších potrebných kritérií.

² V čase písania tejto bakalárskej práce bol Európskou komisiou Bosne a Hercegovine odporúčaný kandidátsky status, avšak s podmienkou, že krajina uskutoční ďalšie reformy (euronews, 2022).

status potenciálnej kandidátskej krajiny a bola zvolená ako prípad pre jej národnostnú a etnickú rozštiepenosť, čo sa ukazuje v jej politickom a straníckom systéme. Vnútorne heterogénna štruktúra krajiny môže predstavovať prekážku v adaptovaní sa na normy a pravidlá EÚ, podnecovať a vytvárať tenzie medzi elitami a politickými stranami, čím sa schvaľovanie a implementácia politik stávajú časovo aj obsahovo náročnejšími. Na tomto predpoklade bude prácu sprevádzať nasledujúca výskumná otázka:

Aké vnútorné faktory ovplyvňujú Bosnu a Hercegovinu vo vstupe do Európskej únie?

Práca je následne členená do troch kapitol. Prvá kapitola bude venovaná vzťahom Európskej únie so západným Balkánom a konkrétne vývojom vzťahov s Bosnou a Hercegovinou. EÚ už dlhodobo prejavuje o tento región záujem v kontexte rozširovania bloku o nových členov. Záruky pre budúce smerovanie Balkánu boli podložené už v roku 1999, kedy z iniciatívy EÚ vznikol Pakt stability s cieľom nastoliť a posilniť mier a bezpečnosť v juhovýchodnej Európe. Od samitu v Solúne v roku 2003 ubehlo už takmer 20 rokov, Bosne sa odvtedy podarilo čiastočne priblížiť k integrácii do EÚ, ale je to pomerne dlhá doba, počas ktorej bolo možné spraviť viac. Analýzu na otázku prečo k tomu zatiaľ nedošlo, respektíve ktoré vnútorné faktory ovplyvňujú Bosnu a Hercegovinu v procese europeizácie, poskytne tretia kapitola.

Druhá časť práce bude koncepčne-teoretická. V kontexte rozširovania Európskej únie sa v posledných troch desaťročiach hovorí aj o takzvanom koncepte *europeizácie*. Dôležité bude zadefinovať samotný termín „europeizácia“, nakoľko sa autori, ktorí sa konceptom zaoberali, doteraz na jednotnej definícii nezhodli (Buller & Gamble, 2002). Europeizácia je pomerne rozsiahly koncept a od osemdesiatych rokov minulého storočia sa začal záujem o jeho výskum výrazne zvyšovať v reakcii na prehlbenie európskej integrácie a rozšírenia s ňou súvisiace (napr. Börzel, 1999; Featherstone, 2003; Ladrech, 1994; Radaelli, 2000, 2004). Navyše, v kontexte juhovýchodnej Európy, konkrétne západného Balkánu, je proces europeizácie skôr skúšobným prípadom jeho úspešného a prospešného účinku, ale zároveň aj toho, ako sa bude formovať európska identita v budúcnosti (Anastanakis, 2005, s. 80). Práca v tejto časti zosumarizuje postoje a pohľady rôznych autorov a na ich základe autor práce následne ponúkne definíciu vhodnú pre účely tejto práce. Súčasne autor stanoví hypotézy, ktoré budú vytvárať štruktúru analytickej časti.

Tretia časť bude analytická. Jej cieľom bude odpovedať na výskumnú otázku, ktorú si autor položil. Popri tom bude autor hľadať odpovede na stanovené hypotézy. Na základe

literatúry autor identifikuje tri faktory – komplexný politický systém, ktorý vznikol ešte v Daytonských mierových dohodách, ale jeho podstata zostala nezmenená a krajina na jeho základe funguje dodnes; sociálne štiepenie, respektíve štiepenie pozdĺž etnických, nacionálnych a náboženských línií, ktoré je silným faktorom v domácej politike a je využívané na vytváranie tenzií medzi skupinami žijúcimi na území štátu; a posledným faktorom je stranícky systém, teda politické strany, ktoré zastupujú občanov v štátnych a entitných inštitúciách a ovplyvňujú, ktorým smerom sa politika bude vyvíjať, teda hrajú najdôležitejšiu rolu v prijímaní pravidiel a zakladaní noriem, vychádzajúcich z potenciálneho členstva v Európskej únii.

Analýza použitej literatúry

Práca je štruktúrovaná do troch hlavných kapitol. V prvej kapitole sa práca venuje vzťahom medzi Európskou úniou a západným Balkánom v širšom zmysle a následne stručne opisuje dynamiku rozvoja vzťahov medzi EÚ a Bosnou a Hercegovinou. Práca čerpá článok tureckého profesora Aydin Babuna s názvom *European Integration, Bosnia-Herzegovina and Stability in the Western Balkans: A New Strategy* rozsiahlym spôsobom pojednáva najmä o post-Daytoskom vývoji vzťahov EÚ-ZB. Medzi ďalších spomínaných autorov patrí článok M. Dobrowskeho a Y. Myachenkovej *The Western Balkans on the road to the European Union*. Autor využil aj dielo od bosniansko-hercegovinského profesora a politika M. Pejanovića.

Druhá kapitola rozoberá relatívne aktuálny koncept europeizácie. Dielo Roberta Ladrecha Pre orientáciu vzniku konceptu a o pochopenie jeho zámeru a potenciálnemu využitiu práca využíva stať politológa Claudia M. Radaelliho *Europeanisation: Solution or Problem?* Priznačným dielom, ktoré prispieva do diskusie o europeizácii je *The Europeanisation of Central and Eastern Europe* od dvojice autorov Franka Schimmelfenniga a Ulricha Sedelmeiera, ktorí sledujú dynamiku prístupových procesov a ich vplyv na domácu politiku v krajinách strednej a východnej Európy.

Kľúčovou a zároveň poslednou kapitolou je analýza identifikovaných faktorov. Práca využíva rôzne formy publikácií, od monografií cez akademické a odborné žurnály po články v internetových portáloch od zahraničných aj lokálnych autorov. V podkapitole určenej konštitučnému a politickému systému Bosny a Hercegoviny sú to diela britského politológa S. Keila *Multinational federalism in Bosnia and Herzegovina* a F. Biebera *Bosnia-Herzegovina: Slow Progress towards a Functional State*. Diela prinášajú kritický obraz Daytonských dohôd a ich vplyvu na smerovanie štátu, pri čom poukazujú na komplexnosť politického systému,

ktorý DPA a ústava v nich ukotvená zaviedli. Pre ucelený charakter politického systému, jeho členení a vývoji je podstatné spomenúť dielo kolektívu autorov D. Banović, S. Gavrić a M. B. Mariño *The political system of Bosnia and Herzegovin: Institutions – actors – processes*. Medzi lokálnych autorov, ktorí problematiku daytonského systému a federalizmu sledujú, patrí M. Stanković. Z českého prostredia sa Daytonským dohodám venuje napríklad Ladislav Hladký. Etnické štiepenie krajiny významným spôsobom analyzuje F. Bieber v diele *Postwar Bosnia: Ethnicity, inequality and public sector governance*. V oblasti stranického systému autor čerpal z diel D. Kapidzića *Party System of Bosnia and Herzegovina* a českých autorov J. Šeda a V. Stojarovej.

1 Európska únia a západný Balkán

Balkánske dejiny 20. storočia sú definované vznikom a posilňovaním balkánskych národných identít spojených s konfliktmi okolo úpadku a následného pádu Osmanskej a Habsburskej ríše pred a po prvej svetovej vojne. Medzi rokmi 1918 a 1991, všetky krajiny západného Balkánu, s výnimkou Albánska, boli súčasťou Juhoslávie. Najskôr existovalo *Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov*, ktoré vzniklo po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918. V roku 1945 bola Juhoslávia obnovená ako politické riešenie problému s cieľom poskytnúť domov juhoslovanským národom. Okrem Bosny tvorilo novú federáciu ďalších päť republík – Slovinsko, Chorvátsko, Čierna Hora, Macedónsko a Srbsko. V každej republike mala národná skupina hegemonne postavenie, s výnimkou Bosny, ktorej obyvateľstvo bolo zmiešané. Po druhej svetovej vojne, podobne ako väčšina ich susedov zo strednej a východnej Európy, boli krajiny regiónu pod komunistickou vládou, naviazané na Sovietsky zväz (Calic, 2019).

V roku 1948 sa Juhoslávia odpútala od Sovietskeho zväzu a zostala nezávislá od hlavných geopolitických a militaristických blokov v Európe, čím sa stala jednou zo zakladateľov Hnutia nezúčastnených krajín. Po roku 1950 si Juhoslávia vybudovala unikátny decentralizovaný trhový model socializmu založený na zamestnancami riadených firmách. Hoci to krajinu neochránilo pred makroekonomickými nerovnováhami (opakované epizódy vysokej inflácie a hyperinflácie, externý dlh, vysoká nezamestnanosť), umožnilo jej vytvoriť kvázi-trhové inštitúcie a trhovo orientované mikroekonomické správanie. Na rozdiel od krajín sovietskeho bloku zostala Juhoslávia otvorená svetu pokiaľ ide o obchod a slobodu svojich občanov cestovať (Calic, 2019).

Keď sa Juhoslávia začala v roku 1991 rozpadat', väčšina jej nástupníckych štátov v nasledujúcich rokoch trpela násilnými etnickými konfliktmi, ktoré negatívne ovplyvnili celý región z hľadiska vojnových škôd, ľudského utrpenia, narušených obchodných väzieb, tokov utečencov, sankcií a organizovaného zločinu. Kolaps Juhoslávie vyústil do niekoľkých konfliktov: v roku 1991 medzi Juhoslovanskou ľudovou armádou (YPA) a slovinskými obrannými silami; Chorvátski Srbi/YPA verzus Chorvátsko v rokoch 1991–95; bosnianskych Srbov/YPA proti bosnianskym Moslimom (Bosniakom) a bosnianskym Chorvátom v rokoch 1992–95; armáda Juhoslávie verzus Kosovská oslobodzovacia armáda v rokoch 1998–99; kampaň NATO proti armáde Juhoslávie v roku 1999; armáda Juhoslávie verzus oslobodzovacia

armáda Preshevo, Medvedja a Bujanovac v rokoch 1992–2001; a armády Macedónskej republiky proti Národnej oslobodzovacej armáde v roku 2001 (Naumovski, 2019, s. 121).

Sériu občianskych vojen, ktoré ktoré trvali počas celých deväťdesiatych rokov, zastavila až intervencia síl Organizácie spojených národov (OSN) a Severoatlantickej zmluvy (NATO). Zároveň sa do situácie zapojila Európska únia (EÚ), ktorá prisľúbila umožniť krajinám v regióne požiadať o členstvo v EÚ. Perspektíva európskej integrácie pomohla naštartovať proces ekonomických a politických reforiem a do značnej miery normalizovala ekonomické a politické vzťahy v regióne. (Dabrowski & Myachenkova, 2018, s. 2-3)

Na druhej strane to bolo vedenie USA a nie Európy, ktoré pomohlo ukončiť túto európsku vojnu. Tzv. „deklaračná vojna“, používaná v európskej zahraničnej politike, zlyhala. Nedostatok politickej vôle a jednoty medzi európskymi krajinami bol jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré prispeli k nerozhodnosti ES/EÚ počas týchto vojen a bránili európskym štátom prevziať vedenie v snahe ukončiť ich. V spoločnej európskej politike boli oblasti bezpečnosti a obrany tradične považované za tabu. Neriešenie krízy na Balkáne prispelo k reforme zameranej na posilnenie európskych politických a vojenských kapacít. Francúzsko-britská deklarácia zo St. Malo v decembri 1998 značila prvý dôležitý krok smerom k Európskej bezpečnostnej a obrannej politike (EBOP), ktorá bola neskôr schválená Amsterdamskou zmluvou z r. 1999 a založená Európskou radou v Kolíne nad Rýnom v júni 1999. EÚ postupne začala budovať svoje politike a vojenské kapacity, čím sa stala ústredným aktérom na Balkáne v oblastiach prevencie a zvládania konfliktov (Babuna, 2014, s. 2).

Posilnenie vojenskej a policajnej zodpovednosti EÚ na západnom Balkáne neznamenal odklon od jej tradičného dôrazu na „mäkkú moc“ (*soft power*). EÚ naďalej venuje pozornosť hodnotám, ktoré považuje za základné prvky európskej identity od summitu v Kodani v r. 1973, ako je dodržiavanie ľudských práv, princípy zastupiteľskej demokracie, právneho štátu a sociálnej spravodlivosti. Uplatňovanie mäkkej moci závisí na vplyve, ktorý má EÚ na susedné krajiny. Zväčša sa používa prostredníctvom prisľubov o pridružení a možnou integráciou do európskych štruktúr.

Napriek rastúcej úlohe EÚ pri prevencii konfliktov a ich riadení na západnom Balkáne, nebolo jej úsilie vždy úspešné, za čo zodpovedajú tri faktory. Prvým je rozhodovanie v oblasti spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky, ktoré spadá do medzivládnej kategórie, teda že členské štáty dominujú v rozhodovacom a hlasovacom procese. Druhým faktorom je prítomnosť ďalších medzinárodných organizácií (OESC) v regióne. Posledným faktorom je

regionálna politika USA a Ruska na západnom Balkáne. EÚ tak v tomto regióne čelila náročnému politickému scenáru, iným svetovým mocnostiam a následne sa musela vysporiadať s krajinami po skončení konfliktu, v ktorých dominuje hlboko zakorenené etnické napätie (Babuna, 2014, s. 3).

Prvýkrát sa EÚ otázkou integrácie regiónu začala zaoberať práve počas Daytonských vyjednávání, kedy ako aktér vstupovala do procesov, ktoré mali ukončiť bosenskú tri a polročnú vojnu. Pre EÚ je dôležitá okrem strategickej a geografickej pozície aj stabilita regiónu, čím sa jej angažovanie do procesov stalo prirodzeným. Navyše, geograficky región západného Balkánu vytvára most a najkratšiu tranzitnú trasu medzi juhovýchodným krídlom EÚ (ktorého súčasťou je Grécko, Bulharsko a Rumunsko) a jej ústredným európskym jadrom (ktoré vytvára Maďarsko, Chorvátsko, Slovinsko a Rakúsko). Dôležitosť tejto trasy sa ukázala aj počas utečeneckej krízy v rokoch 2015 - 2016. Úzka spolupráca medzi vládami západného Balkánu a EÚ hrala hlavnú rolu v zatvorení balkánskej trasy pred tokmi utečencov (Dabrowski & Myachenkova, 2018, s. 4).

Spoločná stratégia Európskej únie voči krajinám západného Balkánu sa začala objavovať až v roku 1999, kedy EÚ započala dvojsečný prístup zameraný na stabilizáciu regiónu a zvýšenie jeho regulačného zosúladenia. Prvým prístupom bol Stabilizačný a asociačný proces (SAP). Na základe Stabilizačných a asociačných dohôd (SAA) má SAP sprevádzať krajiny regiónu na ceste k prístúpeniu k EÚ. Prostredníctvom SAA sa členovia, aspirujúci na členstvo, zaväzujú prijať *acquis communautaire*³ pod dohľadom Európskej komisie.

Druhým prístupom je Pakt stability pre juhovýchodnú Európu, ktorý je vzorom pre regionálnu spoluprácu a integráciu medzi krajinami západného Balkánu. Snaží sa vytvoriť paralelné regionálne štruktúry v niektorých oblastiach politiky, najmä v oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja, energetiky a inštraštruktúry, právneho štátu a boja proti organizovanému zločinu. Cieľom je opäť zosúladiť národných právnych predpisov s *acquis*. Pakt stability bol v roku 2008 nahradený Radou pre regionálnu spoluprácu (Rant *et al.*, 2020, s. 433).

Na začiatku nebolo hneď očividné, či je členstvo v EÚ reálnou perspektívou pre západný Balkán. Situácia sa zmenila po tom, čo Európska rada v Solúne v roku 2003 potvrdila, že všetky krajiny zapojené v SAP sú potenciálnymi kandidátmi a slovami „*budúcnosť Balkánu je v rámci*

³ *Acquis communautaire* je súbor spoločných práv a povinností tvoriacich práva EÚ a je začlenený do právnych systémov členských štátov EÚ. *Acquis* sa neustále vyvíja a zahŕňa napríklad obsah, zásady a politické ciele zmlúv EÚ, všetky právne predpisy prijaté na uplatňovanie týchto zmlúv, judikatúru vypracovanú Súdny dvorom EÚ a iné. Od kandidátskych krajín sa vyžaduje, aby *acquis* prijali pred vstupom do EÚ.

Európskej únie“ vyjadrila svoj zámer v budúcnosti zapojiť štáty regiónu do integráčného procesu (Dabrowski & Myachenkova, 2018). Následné „východné rozšírenie“ Európskej únie v roku 2004 vynechalo v integrácií všetky balkánske krajiny (s výnimkou Slovinska), aj napriek tomu štáty regiónu a ich obyvatelia vyjadrili túžbu stať sa členom EÚ.

Svoju budúcnosť si spojili s Európskou úniou a považujú svoju europeizáciu za žiaducu a modernizujúcu zmenu. (Anastanakis, 2005, s. 77). Prijatie Chorvátska v roku 2013 ako jedinej krajiny západného Balkánu rovnako znamenalo aj posledné rozšírenie v rámci celej EÚ. Integrácia sa po tomto rozšírení zastavila nielen kvôli politickej situácii v ostatných krajinách západného Balkánu, ale aj po voľbe nového predsedu Európskej komisie. V roku 2014, ešte ako kandidát na predsedu EK, Jean-Claude Juncker, zverejnil svoju víziu budúcnosti EÚ. V agende rozširovania uviedol, že vyjednávania s krajinami západného Balkánu budú pokračovať, avšak „*v priebehu nasledujúcich piatich rokov sa neuskutoční žiadne ďalšie rozširovanie*“ (Juncker, 2014).

Od roku 2018 sa začali pravidelne konať samity medzi EÚ a západným Balkánom, na ktorých lídri Únie opätovne potvrdzujú odhodlanie ďalej zintenzívniť svoju angažovanosť v regióne a privítali prístup štátov západného Balkánu vykonať potrebné reformy. Európska komisia zároveň v roku 2020 prijala Hospodársky a investičný plán pre západný Balkán, ktorého cieľom je zvýšiť hospodársky rast a rozvoj, podporiť čistú energiu a digitálny prechod a regionálnu integráciu medzi šiestimi krajinami západného Balkánu – Albánska, Bosny a Hercegoviny, Kosova, Čiernej Hory, Severného Macedónska a Srbska. Zároveň je cieľom podporovať ich zblížovanie so životnou úrovňou EÚ (Európsky parlament, 2022).

Štáty, ktoré majú záujem o vstup do Európskej únie musia pred vstupom splňať takzvané Kodanské kritéria. Kodanské kritéria stanovila v roku 1993 Európska rada na samite v Kodani a následne ich v roku 1995 posilnila v Madride. Týkajú sa podmienok, ktoré musia kandidátske krajiny splniť, aby mohli byť súčasťou EÚ. Inými slovami, kodanské kritéria určujú, či je krajina kvalifikovaná na vstup do EÚ. Požiadavky kodanských kritérií sú:

- stabilita inštitúcií zaručujúcich demokraciu, právny štát, ľudské práva a ochranu menšín;
- existencia fungujúceho trhového hospodárstva a schopnosť vyrovnat' sa s konkurenčným tlakom a trhovými silami v rámci únie;
- schopnosť prevziať záväzky vyplývajúce z členstva vrátane dodržiavania cieľov politickej, hospodárskej a menovej únie.

Aj keď sa predpokladá, že prístupové kritéria budú platiť univerzálne pre aspirujúce krajiny (napríklad reforma súdnictva, zaručenie slobody médií, odstránenie korupcie, posilnenie právneho štátu), v praxi EÚ aplikuje rôzne a zároveň nekonzistentné prístupové normy s ohľadom na každú zvažovanú krajinu.

Európska komisia prijala tzv. „Balík rozšírenia“, ktorý poskytuje usmernenia pre pokračovanie procesu rozširovania na základe ročného pokroku, ktorý kandidáti a potenciálni kandidáti krajín západného Balkánu dosiahli na svojich integračných cestách do EÚ (Nakić, 2013, 37). Progres potenciálne kandidátskych krajín sa na rozdiel od kandidátskych neposudzuje priamo podľa súladu s rôznymi kapitolami *acquis*, ale práve výročné správy o pokroku poskytujú podrobný komentár ku konvergencii s environmentálnymi postupmi a normami EÚ (Fagan, 2012, s. 138). Na základe Balíka rozšírenia z roku 2022 odporučila Komisia udeliť Bosne a Hercegovine kandidátsky status.

Politika „diferencovanej integrácie“ (Schimmelfennig, Leuffen, de Vries, 2022) sa stala spornou záležitosťou na Balkáne, pretože na pozitívnej strane je politika flexibilná, čím umožňuje každej krajine splniť prístupové podmienky vlastným tempom. Na druhej strane je však táto politika vnímaná negatívne, pretože je nepredvídateľná a v istých aspektoch aj diskriminačná (Fraenkel, 2016, s. 2). Pre krajiny západného Balkánu sú Radou EÚ definované špecifické kritéria v rámci Stabilizačného a asociačného procesu z roku 1999. Súčasťou kritérií je napríklad spolupráca s Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu a regionálna spolupráca (Európska komisia, 2019).

1.1 Vývoj vzťahov medzi EÚ a Bosny a Hercegoviny

Vzťahy medzi Bosnou Hercegovinou a Európskou úniou sa začali intenzívnejšie vyvíjať a získali momentum po podpise Daytonských mierových dohôd v roku 1995, kedy BiH vstúpila do procesu budovania mieru prostredníctvom aktivít demokratických síl vo vnútri krajiny a inštitúcií medzinárodného spoločenstva a Európskej únie. Začiatku procesu integrácie siahajú až do roku 1998, keď bola vytvorená Poradná pracovná skupina ako forma technického a politického dialógu medzi BiH a EÚ. Osobitný zástupca EÚ, zriadený Daytonskými dohodami, mal potom pomáhať budovať demokratické inštitúcie a vytvárať európske normy, prostredníctvom ktorých sa BiH začlení do procesu európskej integrácie (Pejanović, 2021, s. 73-74).

V roku 2000 Bosna obdržala „Plán cesty“ s osemnástimi kľúčovými podmienkami, ktoré je nutné splniť na vypracovanie štúdie uskutočniteľnosti potrebnej na podpísanie Stabilizačnej a asociačnej dohody (SAA) v decembri 2002. Tento dátum splnený nebol. Európska komisia najskôr v roku 2005 uznala, že všetky podmienky⁴ Plánu boli splnené a oficiálne vyjednávania začali 25. novembra 2005 (Nezirović *et al.*, 2022 s. 40). Po dlhom období politizácie otázky ústavnej a policajnej reformy, Bosna a Hercegovina podpísala SAA až 16. júna v roku 2008, čím vstúpila do „zmluvného vzťahu“ s Európskou komisiou.

Po podpísaní SAA sa vyskytli problémy s jej ratifikáciou v úniových inštitúciách, ale hlavný problém nastal koncom roka 2009 po rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade *Sejdić-Finci*. Rozsudok nebol následne odsúhlasený v Parlamentom zhromaždení Bosny a Hercegoviny vo funkčnom období 2010 – 2014, čím sa integračný proces dostal do niekoľkoročnej stagnácie (Pejanović, 2021, s. 75). Koncom roka 2010 sa však podarilo zaviesť bezvízový režim pre držiteľov biometrických pasom, čo bolo prvým viditeľným dôsledkom európskeho integračného procesu Bosny a Hercegoviny.

Zlom v procese integrácie nastal po britsko-nemeckej iniciatíve v roku 2015, ktorá stanovila, že reformy politického charakteru, pre ktoré neexistuje konsenzus v Parlamentnom zhromaždení BiH, by sa mali odložiť do budúcnosti. Na základe toho podmienka implementácie prípadu *Sejdić-Finci* nebola jednou z podmienok nadobudnutia platnosti SAA (Pejanovic, 2021, s. 76). Zameranie sa na správu ekonomických záležitostí umožnilo implementáciu SAA 1. júna 2015. Dňa 15. februára 2016 Bosna a Hercegovina predložila oficiálnu žiadosť o členstvo. (Európska komisia, n.d.)

Následne EÚ na konci roku odovzdala BiH dotazník s 3897 otázkami. Bosne trvalo dokopy 22 mesiacov, kým na otázky odpovedala. Orgány EÚ po predložení odpovedí nemohli súhlasiť s 22: jedna sa týkala politických kritérií, štyri regionálnej politiky a sedemnást' politiky vzdelávania. V máji 2019 Komisia zverejnila svoje stanovisko – vrátane zoznamu 14 kľúčových priorít⁵ – na základe odpovedí Bosny a Hercegoviny na komplexný dotazník

⁴ Komisia odporučila začiatok vyjednávani SAA už po splnení šestnástich podmienok. Jednou z podmienok pre podpísanie bola aj reforma polície, ktorej rokovania trvali 4 roky. Na konci rokovaní bol prijatý kompromis, ktorý zásadnú reformu zastavil. Dohodla sa, že úplná reforma polície sa uskutoční v rámci reformy ústavy BiH. (Pejanovic, 2021, s. 75)

⁵ Medzi výhrady Európskej komisie (EK) v 14-bodovom zozname patrili napríklad nesúlady medzi ustanoveniami ústavy BiH, ktorá obsahuje prvky etnické ustanovenia a ustanovenia o pobyte a Európskym dohovorom o ľudských právach. EK nezaznamenala žiadny progres v oblastiach politických a súdnych kritérií či v boji proti korupcii a organizovanému zločinu. Pokiaľ ide o ekonomické kritéria, zaznamenaný bol obmedzený pokrok a Bosna sa nachádza v počiatočnom štádiu vytvárania fungujúceho trhového hospodárstva. (Európska komisia, 2019)

(Európsky parlament, 2021). Európska rada následne v júni v roku 2022 potvrdila svoju pripravenosť udeliť Bosne a Hercegovine status kandidátskej krajiny. O niekoľko mesiacov neskôr ho odporučila Európska komisia. Odporúčenie musí schváliť všetkých 27 štátov Únie jednomyselným hlasovaním.

1.1.1 Daytonské mierové dohody

Proces budovania štátu a demokratizácie mal v Bosne začať po ukončení tri a polročného konfliktu. Mier mala zabezpečiť dohoda podpísaná prezidentami Bosny, Chorvátska a Srbska. Komplexný mierový proces vyvrcholil v roku 1995 podpísaním Všeobecnej rámcovej mierovej dohody, známejšej pod názvom Daytonské mierové dohody (DPA) (Caplan, 2004, s. 54). Konferencia o ukončení vojny započala 1. novembra 1995. Bosniacký prezident Alija Izetbegović, srbský prezident Milošević, chorvátsky prezident Franjo Tuđman a zástupcovia zo Spojených štátov, Spojeného kráľovstva, Francúzska, Nemecka, Talianska, Ruska a Európskej únie (EÚ) sa stretli na leteckej základni Wright-Patterson na okraji mesta Dayton, v americkom štáte Ohio.

Miesto bolo zvolené tak, aby znížilo schopnosť účastníkov vyjednávať prostredníctvom médií skôr ako cez vyjednávací stôl. Po dosiahnutí Daytonských dohôd sa v Londýne konala Konferencia pre nastolenie mieru, ktorá zriadila Radu OSN pre nastolenie mieru (PIC). Cieľom Konferencie bolo „mobilizovať medzinárodné spoločenstvo pre nový začiatok pre ľudí v Bosne a Hercegovine.“⁶ Schválená bola rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN 1031. Formálne bola mierová dohoda podpísaná až v Paríži 14. decembra 1995.

PIC pôvodne tvorilo 42 krajín a 14 medzinárodných organizácií a nominovala 10 svojich členov na vytvorenie Riadiaceho výboru⁷ PIC, ktorý usmerňuje, spúšťa alebo obmedzuje činnosť Vysokého predstaviteľa OSN pre Bosnu a Hercegovinu (OHR) (Baluch, 2018, s. 14). Funkcia Vysoký predstaviteľ OSN pre BiH bol zriadený Daytonskými mierovými dohodami. Je zodpovedný za dohľad nad vykonávaním civilných aspektov mierovej dohody, ktorá ukončila vojnu v BiH. OHR pracuje na tom, aby Bosna a Hercegovina bola schopná prevziať plnú zodpovednosť za svoje záležitosti. Má status diplomatickej misie a od júla 2022

⁶ Závěry z londýnskej konferencie dostupné na

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951209_LondonConferenceConclusions.pdf

⁷ Jedenástimi členmi riadiaceho výboru sú Kanada, Francúzsko, Taliansko, Nemecko, Japonsko, Ruská federácia, Spojené štáty americké, Spojené kráľovstvo, Európska komisia, predsedníctvo Európskej únie a Organizácia islamskej konferencie, ktorá je trvalo zastúpená Tureckom.

zamestnáva 20 medzinárodných pracovníkov, z ktorých 15 je vyslaných a 75 národných zamestnancov (ohr. int, 2022).

Funkcia Vysokého predstaviteľa zo začiatku od jeho zriadenia spočívala primárne v dohliadaní a implementácii civilných aspektov Daytonských dohôd. Zriadenie funkcie Vysokého predstaviteľa znamenalo, že Bosna a Hercegovina začala byť z veľkej časti závislá od externého individua, ktorý mohol konať nezávisle od štátnych inštitúcií a orgánov. Nedostatok konsenzu medzi vládnucimi etnickým politickými stranami kompenzoval Vysoký predstaviteľ využitím svojich právomocí z Bonnu. Na základe týchto právomocí učinil Vysoký predstaviteľ medzi rokmi 1999 a 2007 až 800 rozhodnutí (Pejanović, 2021, s. 82). Medzi rokmi 2002 až 2011 bola funkcia Vysokého predstaviteľa zlúčená s funkciou Osobitného zastupiteľa Európskej únie.

Súčasný Vysoký predstaviteľ, Christian Schmidt, využil tieto právomoci na reštrukturalizáciu hornej komory parlamentu na úrovni entít, konkrétne Snemovne národov entity Federácie BiH. Kontroverzné rozhodnutie prišlo v čase, keď sa začali objavovať prvé predbežné výsledky počas všeobecných volieb v roku 2022. Pred zmenami, ktoré učinil Schmidt, mala Snemovňa národov FBiH 58 delegátov, ktorých vyberalo 10 zhromaždení alebo kantónálnych parlamentov, pričom každá z troch hlavných etnických skupín získala 17 kresiel a 7 kresiel patrilo ústavnej kategórii Iní.

Po jeho rozhodnutí sa počet delegátov zvýšil na 80. Snemovňa národov mala pozostávať z 23 Bosniakov, Srbov a Chorvátov, spolu s 11 Inými. Zvýšenie počtu kresiel umožnilo Iným zvoliť si zástupcu z každého kantónu, čo pred tým nebolo možné. Spôsob, akým sú volení delegáti z kantónálnych zhromaždení na druhú stranu upevnil tri etnické skupiny a ich zástupcov a posilnil ich moc. Zvykom bolo, že o tom, ktorí konkrétni etnickí zástupcovia pôjdu do Snemovne národov rozhodovali celé zhromaždenia v každom kantóne. Po zmene o bude o tom rozhodovať len etnický výbor, ktorý delegátov schvaľuje (Brezar, 2022).

1.1.2 Ústava Bosny a Hercegoviny

Ústava BiH je súčasťou Všeobecnej rámcovej mierovej dohody. Hoci posledná veta článku XI dohody uvádza, že bude podpísaná v troch úradných jazykoch Bosny a Hercegoviny (t. j. bosnianskom, srbskom a chorvátskom) a anglickom jazyku, ústavná listina Bosny a Hercegoviny bola oficiálne podpísaná iba v angličtine. Neexistujú žiadne oficiálne verzie v úradných jazykoch Bosny a Hercegoviny, ani príslušné orgány nepreložili tento dokument

vrátane ústavy, použili sa len neoficiálne preklady, a to aj zo strany Ústavného súdu Bosny a Hercegoviny, ktorý túto verziu používa ako základ pre výklad a rozvoj ústavných princípov a noriem. DPA, vrátane ústavy, nebola nikdy zverejnená v oficiálnych novinách štátu a jeho subjektov (Banović, 2020, s. 10).

Daytonské mierové dohody sú de facto séria dohôd pozostávajúcich z jednej rámcovej zmluvy a dvanástich špeciálnych dohôd známych ako prílohy (*annexes*). Prílohy podpísané rôznymi stranami sa vzťahujú na civilné (prílohy 2 až 11) a vojenské (prílohy 1-A a 1-B) zložky dohody. Ústava je zakotvená v prílohe 4, ale na rozdiel od iných príloh nebola vyhotovená vo forme dohody. Ústava deklarovala nasledovné: Srbi, Bosniaci a Chorváti sú tri konštitučné národy žijúce na území suverénneho a nezávislého štátu. V prílohe 4 sa uznáva aj existencia Bosny a Hercegoviny ako štátu podľa medzinárodného práva, ktorý sa skladá z dvoch entít. Entita krajiny, primárne obývaná Srbmi, sa nazýva Republika Srpska. Druhou entitou je Federácia Bosny a Hercegoviny a vznikla fúziou samozvanej chorvátskej republiky Herceg-Bosna a časťou krajiny, ktorú ovládali Bosniaci (Šedo, 2010, s. 85).

Hoci ústava bola formálne novelizovaná iba raz, ústavný systém prešiel významnými zmenami, najmä v oblasti rozdelenia kompetencií a inštitucionálneho usporiadania štátu na základe implementácie ústavných ustanovení o dodatočnej zodpovednosti. Obe entity majú zároveň vlastné ústavy, ktoré platia na ich území. Ústava Republiky Srpskej bola prijatá 28. februára 1992 a uverejnená v entitných úradných novinách. Od roku 1992 bolo v rámci 17 ústavných zmien vykonaných viac ako 120 zmien a doplnení ústavy. V článku 1 ústavy sa uvádza, že Republika Srpska je územne jednotná, nedeliteľná a neodňateľná ústavná a právnická entita, ktorá samostatne vykonáva svoje ústavné, zákonodarné, výkonné a súdne funkcie. Ústava tak vytvorila centralizovanú federálnu jednotku.

Washingtonskou dohodou bola v marci 1994 vytvorená Federácia Bosny a Hercegoviny. 30. marca 1994 Ústavné zhromaždenie Federácie Bosny a Hercegoviny prijalo svoju ústavu, čím sa vytvorila druhá entita Bosny a Hercegoviny. Na rozdiel od Republiky Srpskej je Federácia Bosny a Hercegoviny ďalej federalizovaná, tvorí ju desať kantónov so širokými ústavnými právomocami v oblastiach vzdelávania, kultúry, sociálnej ochrany alebo zdravotnej starostlivosti. Kantónálny systém bol vybraný tak, aby zabránil dominancii jednej etnickej skupiny nad druhou. Od roku 1994 bola táto ústava viac ako stokrát novelizovaná (Banović, 2020, s. 11).

Okres Brčko v Bosne a Hercegovine bol zriadený v roku 2000 po arbitrážnom procese, ktorý uskutočnil Vysoký predstaviteľ. Ide o samosprávnu administratívnu jednotku pod suverenitou Bosny a Hercegoviny. Ústava Bosny a Hercegoviny, ako aj všetky príslušné rozhodnutia a zákony týkajúce sa inštitúcií Bosny a Hercegoviny sú priamo uplatniteľné na celom území okresu. Brčko má aj vlastný Štatút upravujúci funkcie a právomoci okresu, jeho spoluprácu s entitami, ľudské práva a slobody, organizáciu okresu, del'bu právomocí, kompetencií a inštitúcií. Štatút bol zabezpečený prijatím prvého dodatku k ústave Bosny a Hercegoviny v roku 2009. Samospráva okresu je priamo zodpovedná orgánom štátnej správy (Banović, 2020, s. 11).

2 Europeizácia

Táto kapitola práce bude teoretická a bude sa zaoberať relatívne aktuálnym konceptom *européizácie*.⁸ Štúdiom a výskumom européizácie sa zaoberalo mnoho akademikov a vedcov zo sociálnych a politických vied s rôznymi pozadiami, zahŕňajúc okrem iného sociológiu, históriu, politológiu a ekonomiku. Europeizácia je konceptom bez hraníc, ako taká nemá jednotnú definíciu, nakoľko sa autori, ktorí danú problematiku rozoberajú, doposiaľ na nej nezhodli. Europeizácia môže nabrať viacero podôb, odlišných uhlov pohľadu, v závislosti od sféry alebo subjektu skúmania. Europeizácia tak predstavuje oblasť skúmania, ktorá je premenlivá, široko-spektrálna a otázka kauzality je taktiež na mieste.

2.1 Europeizácia ako koncept

V čase, keď sa formovali európske spoločenstvá⁹ po druhej svetovej vojne, súbežne vznikali teórie o tom, akým smerom sa budú vyvíjať. Jednalo sa najmä podobu, akú spoločenstvá nadobudnú a či budú jednotlivé štáty ochotné vzdať sa vlastnej suverenity pre vytvorenie zoskupenia, skladajúceho sa z viacerých krajín so spoločnými cieľmi. Integrované teórie sa počas druhej polovice dvadsiateho storočia zaoberali najmä procesom budovania inštitúcií a integráciou na európskej úrovni (napr. Hooghe & Marks, 2019)

Od integračných teórií, v ktorých primárnu úlohu hrali členské štáty a ich vplyv na budúcu podobu a fungovanie Európskych spoločenstiev a neskôr Európskej únie (EÚ) (tzv. *bottom-up* proces), sa postupne začalo prechádzať k sledovaniu opačného procesu v dôsledku vytvárania spoločných inštitúcií a orgánov na úrovni EÚ, teda akým spôsobom EÚ ovplyvňuje členské štáty a ich domáce politiky (*top-down* proces). Ako rozlíšiť teórie európskej integrácie a proces européizácie?

Podľa Radaelliho by européizácia neexistovala bez európskej integrácie. Dopĺňa, že európska integrácia spadá do ontologickej časti výskumu, v ktorej sa štáty rozhodli vzdať vlastnej suverenity a vytvorili spoločenstvo štátov a européizácia do post-ontologickej, pretože sa zaoberá procesom, ktorý nastáva, keď inštitúcie EÚ už fungujú a sleduje sa ich účinok

⁸ V zahraničných a svetových literatúrach autori používajú najmä termín *europeanisation*. V českej literatúre taktiež *evropéizace* alebo *européizace*. Táto práca bude používať výlučne termín *européizácia*.

⁹ Európske spoločenstvá sú Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO), neskôr Európske hospodárske spoločenstvo (EHS) a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu (EURATOM).

(Radaelli, 2000, s. 6). Europeizácia tak vysvetľuje prehlbovanie integrácie v rámci rôznych členských štátov a medzi nimi. Zahŕňa teórie intergovernmentalizmu a supranacionalizmu, ktoré skúmajú domáce prostredie aktérov, aby vysvetlili interakcie medzi EÚ a domácou *policy*, *polity* a *politics*.

Politológ Robert Ladrech bol medzi prvými, ktorý prišiel s relatívne komplexnou definíciou europeizácie. Podľa neho europeizácia predstavuje „*postupný proces, ktorý preorientováva smerovania a tvar politiky do takej miery, že sa politická a ekonomická dynamika Európskeho spoločenstva stane súčasťou organizačnej logiky národnej politiky a jej tvorby*“ (Ladrech, 1994, s. 69). Organizačnou logikou sa rozumieju „*prispôsobivé procesy organizácií zmenenému alebo meniacemu sa prostrediu*“ (Ladrech, 2002, s. 392). Podobne sa vyjadruje aj profesor Kevin Featherstone, ktorý o europeizácii hovorí ako o „*processe štruktúrnych zmien, ktoré rôzne ovplyvňujú aktérov a inštitúcie, myšlienky a záujmy*“ (Featherstone, 2003, s. 3).

Z hľadiska množstva citácií je najcitovanejšia Radaelliho definícia europeizácie, pretože obsahuje aj neformálne prvky. Podľa neho europeizácia „*pozostáva z procesov a) vytvárania, b) šírenia a c) inštitucionalizácie formálnych a neformálnych pravidiel, postupov, politických paradigiem, štýlov, „spôsobov robenia vecí“ a zdieľaných presvedčení a noriem, ktoré sú prvýkrát definované a konsolidované v politike EÚ a následne začlenené do logiky domáceho (národného a subnárodného) diskurzu, politických štruktúr a verejných politik*“ (Radaelli, 2004, s. 3). Jeho definícia chápe europeizáciu ako interaktívny proces a nielen ako jednosmernú reakciu na politiku Európskej únie, pričom je podľa neho užitočné ku europeizácii pristupovať ďaleko za jej top-down vplyv EÚ na domáce politiky.

Nadväzujúc na Radaelliho, podľa ktorého si europeizáciu nemožno zamieňať s konvergenciou alebo harmonizáciou európskych a domácich politik, Ladrech spomína viacero faktorov „*podmieňujúcich reakciu aktérov na prenikanie vstupov EÚ do ich operačného prostredia*“, ktorými sú: napr. unitárne alebo federálne územné návrhy; zmes verejných a súkromných zložiek hospodárstva; dlhodobé politické kultúrne tradície alebo vzory straníckej súťaže (Ladrech, 2002, s. 393).

Tanja Börzel and Thomas Risse analyzujú ako proces europeizácie funguje. Identifikujú pritom dve podmienky. Po prvé, musí existovať určitý stupeň „*nesúladu*“ (*misfit*) alebo „*nekompatibility*“ medzi procesmi, politikami a inštitúciami na európskej úrovni na jednej strane a procesmi, politikami a inštitúciami na domácej úrovni na strane druhej. Vnútorne

zmeny nie sú potrebné, ak europeizácia dokonale zapadá do spôsobov robenia domácich vecí (Tento stupeň súladu alebo nesúladu vedie k adaptačným tlakom, ktoré predstavujú nevyhnutnú, nie však dostačujúcu podmienku pre očakávanú vnútornú zmenu. Druhou podmienkou je, aby rôzne sprostredkujúce faktory (*facilitating factors*) – či už ide o aktérov alebo inštitúcie – reagovali na adaptačné tlaky (Borzell & Risse, 2003, s. 4-5). Čím je teda nižšia kompatibilita medzi domácimi a európskymi procesmi, politikami a inštitúciami, tým vyšší je adaptačný tlak. Vo všeobecnosti, ak sú európske normy, pravidlá a kolektívne chápania s nimi spojené do značnej miery kompatibilné s tými na domácej úrovni, nespôsobujú problémy s dodržiavaním alebo efektívnou implementáciou v širšom zmysle (Terzi, 2005, s. 115).

Nesúlad medzi európskymi a domácimi procesmi, politikami a inštitúciami poskytuje spoločenským a politickým aktérom nové príležitosti a obmedzenia na presadzovanie svojich záujmov. Podľa takzvaného sociologického inštitucionalizmu vedie europeizácia k domácej zmene prostredníctvom socializácie a kolektívneho procesu učenia, čo vedie k internalizácii noriem a rozvoju nových identít. Domáci efekt europeizácie teda možno chápať ako proces zmeny na domácej úrovni, v ktorom členské štáty prispôbujú svoje procesy, politiky a inštitúcie novým praktikám, normám, pravidlám a postupom, ktoré vychádzajú z vznikajúceho európskeho systému riadenia (Borzell & Risse, 2003).

Väčšina akademikov a politológov skúmajúcich europeizáciu sa sústredila výlučne na členské štáty EÚ. Spomedzi tých, ktorí analyzovali europeizáciu v krajinách usilujúcich o vstup do EÚ, Heather Grabbe skúmala na kandidátskych štátoch strednej a východnej Európy, ako môže koncept europeizácie fungovať na preskúmanie účinkov, ktoré má EÚ na verejnú politiku v kandidátskych krajinách (Grabbe, 2002).

V súvislosti s prístupovým procesom krajín strednej a východnej Európy (SVE), Schimmelfennig a Sedelmeier rozlíšili dve dimenzie mechanizmov europeizácie: 1) môže byť riadená buď EÚ, alebo domácim prostredím. 2) môže byť založená na rôznych inštitucionálnych logikách - „logike dôsledkov“ (*logic of consequences*) a „logike primeranosti“ (*logic of appropriateness*). Podľa logiky dôsledkov je europeizácia riadená EÚ založená na vonkajších stimuloch, ktoré EÚ poskytuje cieľovej vláde, aby splnila podmienky EÚ. EÚ využívala stratégiu „posilnenia odmenou“, aby vyvolala v kandidátskych krajinách dodržiavanie pravidiel. Naproti tomu, logika primeranosti naznačuje, že europeizácia riadená EÚ je vyvolaná sociálnym učením a presvedčaním a kandidátske krajiny považujú prijatie pravidiel a nariadení EÚ za legitímne (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004, 2005).

2.2 Stanovenie hypotéz

Nadväzujúc na vyššie spomenuté, v tejto práci bude europeizácia definovaná ako top-down proces, pretože Bosna a Hercegovina nie je súčasťou Európskej únie a tým pádom nemôžeš vplyvať na vytváranie politík vo vnútri EÚ ako iné členské štáty. Europeizáciu autor chápe ako proces, v ktorom EÚ vyžaduje splnenie určitých podmienok od potenciálne kandidátskych alebo kandidátskych štátov, ktoré musia uskutočniť určité reformy, aby splnili tieto podmienky a následne musia implementovať pravidlá EÚ do svojich vnútorných politík a štruktúr na to, aby im bolo umožnené vstúpiť do rokovaní o členstve v Európskej únii. Tento proces odráža pojem *kondicionalita* (podmienenosť), ktorý „*opisuje podmienky požadované od krajín, ktoré sa snažia nadviazať užší vzťah s Európskou úniou alebo sa chcú stať jej členom*“ (Leška, 2015, s. 32).

V súvislosti s touto definíciou práca identifikuje, ktoré môžu ovplyvňovať europeizáciu Bosny a Hercegoviny a následne zamedzovať jej vstupu do EÚ. Práca identifikuje tri vnútorné faktory, ktoré budú podliehať analýze.

Prvým je politický systém, vytvorený Daytonskou mierovou dohodou a ústavou, ktorú dohody vytvorili. Daytonské mierové dohody síce nastolili mier v rámci Bosny a Hercegoviny po občianskej vojne, zároveň vytvorili komplexný politický systém Bosny a Hercegoviny, existujúci od roku 1995. Tento systém a najmä ústava, ktorá bola implementovaná vonkajšími mocnosťami, vytvára zložitú vertikálnu štruktúru inštitúcií, siahajúcu od tripartitného predsedníctva - reprezentujúceho štát ako celok - až ku kantonálnym alebo lokálnym parlamentom. Proces europeizácie bude v tomto smeru náročné uskutočniť, pretože prijímané politiky a reformy budú diskutované na viacerých úrovniach štátnych, entitných a regionálnych inštitúcií a môžu tak byť ovplyvnené z viacerých strán. Prvá hypotéza, ktorú bude práca analyzovať znie nasledujúco:

H₁: *Proces europeizácie bude komplikovať komplexný politický systém založený v Daytonských dohodách.*

Konsociačný model Arenda Lijpharta predpokladá, že demokracia môže fungovať aj v hlboko rozdelených spoločnostiach, ak sú splnené určité podmienky. Prípád Bosny a Hercegoviny je však špecifický z pohľadu, že spolužitie troch etnických skupín, ktoré sa na jej území formovali stáročia, nakoniec vyústilo v tri a pol ročnú občiansku vojnu. Mier

a dohoda, zaručené medzinárodným spoločenstvom pod záštitou Vysokého predstaviteľa, mali zabezpečiť, aby etnické skupiny, ktoré medzi sebou bojovali, naďalej boli po vojne schopné žiť v jednom štáte. Krehkosť situácie, ktorá z toho plynie, zaručí, že nacionalistické tendencie budú uprednostnené na úkor europeizácie domácich politik. Druhá hypotéza bude znieť:

H₂: Štiepenie sociálnych skupín podľa etnických a náboženských línií v rámci BiH umocňuje nacionalistické tendencie, ktoré odporujú europeizácii.

Tretia hypotéza sa vzťahuje na stranický systém a nadväzuje na predošlú hypotézu, pretože sú to práve politické strany a elity, ktoré majú v rukách moc a zastupujú občanov v štátnych a entitných inštitúciách. Politické strany sú v Bosne a Hercegoviny väčšinovo reprezentujú tri konštitučné národy. Tým pádom budú sledovať vlastné krátkodobé záujmy (znovuzvolenie) namiesto dlhodobých cieľov (vstup do EÚ), vytvárať v spoločnosti napätie, najmä kampaňami zameranými proti iným etnickým skupinám, aké reprezentuje strana a zaujímať odlišné postoje oproti ostatným stranám. Práca stanovuje poslednú hypotézu nasledovne:

H₃: Nedostatok konsenzu medzi politickými lídrami v otázke reforiem zvyšuje nacionalistické nálady v spoločnosti, čím sa znižuje priestor pre europeizáciu.

3 Faktory ovplyvňujúce proces europeizácie

Europeizácia juhovýchodnej Európy, v tomto prípade práve západného Balkánu, je z veľkej časti vonkajším procesom, kde EÚ hrá hlavnú rolu ako generátor zmien a reforiem, ponúka modely a usmernenia poskytujúce finančnú pomoc na rekonštrukciu, rozvoj a transformáciu a ukladá kritéria a ovplyvňuje obsah, program a podmienky zmeny. V krátko- až stredno-dobom časovom horizonte môže byť europeizácia spojená s obetami a náročnými socio-ekonomickými a politickými rozhodnutiami, ale v dlhodobých predpokladoch je identifikovaná s „modernizáciou, rozvojom, stabilitou a pocitom bezpečia založeným na mäkkej sile a výhodami spolupráce a spolužitia“ (Anastanakis, 2005, s. 80-87).

Europeizácia sa tiež môže javiť ako vyriešenie vnútropolitických problémov pre Bosnu a Hercegovinu. Podľa Víta Hlouška sa dá očakávať, že *proces európskej integrácie bude mať v zásade dva typy dopadov na vnútroštátnych aktérov a inštitúcie a tieto typy budú vzájomne prepojené: 1) delegovanie politických kompetencií na európsku rovinu a z toho vychádzajúce politické výsledky obmedzia vnútropolitické voľby, posilnia určité smery politického a inštitucionálneho vývoja a budú katalyzovať zmenu v iných oblastiach a 2) etablovanie vládnych inštitúcií na vyššiu úroveň vytvorí nové príležitosti pre obchádzanie obmedzení daných vnútornou politikou štátu, čo bude slúžiť k podpore určitých politik alebo naopak k vetovaniu iných či k zaisteniu výhod plynúcich z držania špecifických informácií“* (Hloušek, 2004, s. 96-97).

Motivácia Bosny a Hercegoviny vstúpiť do európskych štruktúr je odvodená od viacerých faktorov. Prvým je navýšenie ekonomickej a životnej úrovne obyvateľstva. Bosna a Hercegovina dlhodobo trpí odlivom mozgov do zahraničia, kedy sa mladí ľudia rozhodnú emigrovať, aby zabezpečili lepšiu budúcnosť pre seba alebo svoju rodinu. V prieskume výskumných ústavov proMente a Ipsos začiatkom roka 2021 na reprezentatívnej vzorke 5 001 mladých ľudí vo veku 18 až 29 rokov, takmer 73 % opýtaných tvrdilo, že životná úroveň v ich bezprostrednom okolí stagnuje alebo sa dokonca zhoršuje. Zhruba každý druhý mladý človek rozmýšľal nad dočasným alebo trvalým odchodom z krajiny¹⁰ (UNFPA, 2021).

Druhým faktorom je ukončenie tenzií vyplývajúcich z dedičstva bosenskej tri a pol ročnej vojny. Nacionalistické nálady vládnuccich elít za posledné roky vytvárajú nárazové pásma medzi

¹⁰ Výsledky výskumu dostupné z <https://eeca.unfpa.org/en/publications/survey-youth-emigration-bosnia-and-herzegovina-0>

etnickými skupinami. Po vzore Európskych spoločenstiev a následne Európskej únie môže byť členstvo BiH v EÚ motiváciou pre spoluprácu v rámci vládnucej vrstvy a medzi etnickými skupinami. Vidina spolužitia množstva rôznych krajín v jednom bloku, ktorý víta krajiny postavené hlavne na demokratickom princípe, má potenciál slúžiť ako vzor pre BiH.

Ďalším faktorom je integrácia do rozpočtu EÚ. Už teraz dostávajú krajiny západného Balkánu určité finančné prostriedky EÚ prostredníctvom mechanizmov ako Nástroj predvstupovej pomoci (IPA III)¹¹ ako kandidáti alebo potenciálni kandidáti na členstvo. Ak a keď sa stanú plnoprávnymi členmi, budú mať nárok na financovanie EÚ v oblasti kohéznej politiky, poľnohospodárstva, konkurencieschopnosti a iných politík. Zároveň sami prispievajú do rozpočtu EÚ (Rant *et al.* 2020, s. 431).

Okrem toho je možné, že sa Bosna a Hercegovina rozhodne prijat' pravidlá EÚ nezávisle od podmienok EÚ alebo jej stimulov na pristúpenie. Vzhľadom na to, že krajiny strednej a východnej Európy museli počas prechodu z komunistického vlády uskutočniť obrovské politické a ekonomické reformy, možno prijali pravidlá EÚ, pretože ich považovali za efektívne riešenia problémov domácej politiky (Zhelyazkova *et al.*, 2019 s. 18). Na zamyslenie však stojí otázka, či je Bosna schopná vysporiadať sa so svojou minulosťou, historicko-kultúrnym kontextom, ktorý sa vytváral po dobu niekoľkých storočí a prekonať tak prekážky, ktoré jej dejiny vytvorili a ovplyvňujú jej budúcnosť a vstup do Európskej únie.

Táto kapitola bude analyzovať vnútorné faktory, ktoré môžu ovplyvňovať Bosnu a Hercegovinu v jej procese europeizácie a následne aj vstupu do Európskej únie. Užšia pozornosť bude venovaná politickému a konštitučnému systému, sociálnemu štiepeniu v rámci krajiny a následne jej straníckemu systému, ktorý je dôležitým prvkom v konsolidácii štátu. Nadväzujúc na predošlú kapitolu, táto časť práce bude analyzovať stanovené hypotézy.

3.1 Komplexný post-daytonský politický systém

Balkánske štáty vrátane Bosny a Hercegoviny, boli ako súčasť Juhoslávie pod vplyvom komunistického režimu a odrezané od zvyšku Európy. Po jej rozpade v roku 1991 a ukončení občianskych vojen Daytonskými mierovými zmluvami v 1995, situáciu západného Balkánu využila Európska únia a vytýčila budúcnosť krajín regiónu v jej štruktúrach. Cieľ rekonštrukcie

¹¹ Nástroj IPA medzi rokmi 2007-2013 mal rozpočet 11,5 miliardy, pre obdobie 2014-2020 sa vytýčilo v programe IPA II 12,8 miliardy. Turecko (ako nečlenská krajina EÚ) taktiež prispievala do programov IPA.

multietnickej Bosny je ústredným aspektom medzinárodnej demokratizačnej stratégie od Daytonu a považuje sa za kľúč k zachovaniu mieru v regióne. Multietnická vláda bola považovaná za hrádzu proti agresívnemu nacionalizmu, a preto je životne dôležitá pre regionálnu aj medzinárodnú stabilitu (Chandler, 2000, s. 66). Daytonské dohody a ich implementácia urobili málo pre zvrátenie historického nedostatku autonómie Bosny a Hercegoviny.

Politický systém v post-Daytonskom období je založený na komplikovanej inštitucionálnej štruktúre, ktorá kombinuje paritné aj proporčné zastúpenie všetkých troch hlavných etnických skupín (Šedo, 2010, s. 86). Podľa Ladislava Hladkého politický systém Bosny a Hercegoviny vznikol spojením dvoch častí: na jednej strane ho ovplyvnila vojna a na strane druhej je určený zásadami, ktoré sú stanovené v zmluvách z Daytonu. Konkrétne hovorí o Annexe 4¹² - prílohe, ktorá doslova vytvára Ústavu Bosny a Hercegoviny. Fungovanie tohto systému – ide o konsociačný model demokracie¹³ - je podľa Hladkého „*veľmi ťažkopádne, nakoľko je založené na prísnom dodržovaní princípu parity a pokiaľ možno aj dosiahnutie názorové konsenzu*“ (Hladký, 2006, s. 321). Mimo ukončenia vojny sa Daytonské mierové dohody mali pokúsiť (pod mottom „jeden Štát, dve Entity a tri Národy“) vytvoriť rovnováhu rozdielných záujmov a zabrániť dezintegračným politickým silám. Vytvoril sa tak komplexný politický systém, so štyrmi administratívnymi úrovňami a mechanizmami práva „veta“ pre všetky tri etnické skupiny (Banovic et al., 2020, s. 4). Daytonská dohoda bola zároveň oslavovaná ako významný krok vpred vo vývoji bosniackej nezávislosti a príležitosť pre Bosňanov na vytvorenie demokratického štátu po rokoch vojny a rozdelenia.

Všetky mierové plány vytvorené pred Daytonskou mierovou dohodou boli primárne realizované na etnickom základe. Nakoniec aj samotná Daytonská mierová dohoda dáva prednosť etnickému princípu pri formovaní inštitúcií politického systému. Entita Republiky srbskej má prvenstvo v formulovaní záujmov srbského ľudu. Druhá entita, Federácia BaH, je založená na presadzovaní záujmov bosnianskeho a chorvátskeho ľudu. Na základe Daytonskej ústavy získali entity široké zákonné právomoci. Na rozdiel od entít, inštitúcie štátu Bosna a Hercegovina disponujú užšími právomocami. Kvôli takejto politickej a ústavnej štruktúre existuje štát Bosna a Hercegovina ako nefunkčný štát (Pejanovic, 2017, s. 4).

¹² Annex 4 je jednou z 11 príloh Všeobecnej rámcovej mierovej dohody.

¹³ Cieľom konsociačnej demokracie je udržanie funkčného vládnutia v štáte, ktorý je etnicky hlboko rozdelený. (viac ku konsociačnej demokracii v Lijphart, A. (1969). Consociational Democracy. *World Politics* (21)2, s. 207-225)

Jeho nefunkčnosť pramení z monopolného postavenia a dominancie etnických strán v riadení spoločenského rozvoja. Etnické strany nemajú silu budovať vzájomný konsenzus v hlavných otázkach rozvoja štátu Bosna a Hercegovina. Z tohto dôvodu entity a štát BaH nemajú stabilné parlamentné väčšiny a vlády vytvorené na základe tejto väčšina, dôsledkom čoho má bosnianska spoločnosť a štát permanentnú krízu vo svojom rozvoji a spoľahnúť sa musia na úlohu a pomoc medzinárodného spoločenstva a Európskej únie pri implementácii Daytonskej mierovej dohody (Pejanovic, 2017, s. 4-5).

Navyše, v Bosne a Hercegovine sú ústredné orgány také slabé a miestna politika taká ohromujúca, že je praktický nemožné robiť akékoľvek rozhodnutia na národnej úrovni. (Anastanakis, 2005, s. 82). Bosenský autor knihy *Zašto je Bosna, a ne ništa*, Nerzuk Ćurak tvrdí, že kľúčovou komparatívnou výhodou Daytonskej zmluvy je, že zachovala Bosnu a Hercegovinu ako medzinárodne uznávaný štát, jej suverenita a územná celistvosť nie sú ohrozené a Bosna má svoje miesto v Organizácii Spojených národov a v tomto kontexte sa môže ďalej rozvíjať ako člen medzinárodného spoločenstva štátov. Aj napriek tomu, že mala zmluva slúžiť ako integračný prostriedok, zároveň po sebe zanechala množstvo dezintegračných mechanizmov, ktoré slúžia nacionalistickej politike (Alibegović, 2021).

Aybet a Bieber argumentujú, že mierové dohody a ich medzinárodná implementácia podporila posilnenie inštitúcií na štátnej úrovni. Aj keď je populárne obviňovať Dayton a najmä politický systém, ktorý vytvoril, z prevládania etnickej politiky a politických kríz v krajine, takýto pohľad *„zanedbáva skutočnosť, že počas prvého desaťročia inštitucionálny rámec [vychádzajúci z Daytonských mierových dohôd] zabezpečoval postupný vznik bosnianskeho štátu s hlavnými štátnymi funkciami* (Aybet & Bieber, 2011, s. 1913). Takáto perspektíva bagatelizuje hlboké rozdiely, ktoré formujú bosniansku spoločnosť. Navyše, neschopnosť posunúť sa za Daytonský ústavný rámec poukazuje na to, že neexistuje konsenzus o štáte a jeho štruktúre a zdôrazňuje, že medzinárodní aktéri majú náročnú úlohu nielen v posune od budovania mieru k budovaniu štátu, ale aj od externého budovania štátu k domácomu.

Konštitučný a politický systém v Bosne a Hercegovine predstavuje nejednoznačný záver. Rôzni autori prichádzajú s rôznymi pohľadmi a následne aj rôznymi výsledkami. Systém Bosny a Hercegoviny je unikátny a ťažko porovnateľný s inými politickými systémami vo svete. Banovic tvrdí, že sa môže jednať o špecifický typ federácie (2020, s. 8). Iní výskumníci nahliadajú na federalizmus Bosny a Hercegoviny ako na *„formu medzinárodne schváleného federálneho systému, ktorý je integrálnou súčasťou mierového plánu, ktorý je jedinečný pre*

Bosnu a Hercegovinu, a preto predstavuje Bosna a Hercegovina nový model federalizmu (Keil 2013, s. 78).

Stanković argumentuje, že ústava Bosny a Hercegoviny po jej prijatí naďalej existovala ako „*akt vnútorného práva a na jej zmenu existuje ústavný postup, z ktorého však nevyplýva, že signatárske štáty Daytonskej dohody so zmenami súhlasia*“, čím odmieta tvrdenie, že by sa jednalo výlučne o konfederáciu, nakoľko má ísť o ústavu prijatú vo forme medzinárodnej zmluvy. Štruktúra Bosny a Hercegoviny sa podľa neho odlišuje od zaužívaných charakteristík federácie tromi zvláštnosťami: 1) špecifickosť ústavného aktu, 2) obmedzená suverenita BiH a 3) netypické postavenie a charakteristika jej konštitučných jednotiek - entít. Systém Bosny a Hercegoviny tak charakterizuje ako federáciu s rôznymi prvkami konfederácie (2019, s. 2-3).

Podobne sa Goran Marković domnieva, že v prípade Bosny ide o vytvorenie dvoch foriem štátu, ktoré sa veľmi zriedka vyskytujú súčasne. Ide o formu politického režimu konsociačnej demokracie a o federálnu formu vlády. Federalizmus je doplnený konsociačným princípom cez 1) zloženie inštitúcií, či už na základe kvót alebo pomerného zloženia, pokiaľ ide o zastúpenie sociálnych segmentov a 2) spôsob ich rozhodovania, či už sa to týka implementácie mechanizmov blokády alebo konsenzu ako spôsobu rozhodovania (Marković 2019, s. 1-13). Ak sa vezmú do úvahy dva faktory: 1) neexistencia skupinovej súdržnosti v rámci plne konsociačného systému a 2) prítomnosť OHR so stále (aspoň formálnymi) výsadami zasahujúceho do politického rozhodovania, je možné tvrdiť, že v bosniackom kontexte ide o „*vnútený konsocializmus*“ (Banović, 2020, s. 9).

Konštitučný systém Bosny a Hercegoviny je jedným z najviac decentralizovaných a komplexných na svete. Takmer každá voliteľná a administratívna pozícia vo vládnom aparáte musí byť obsadená podľa etnického kľúča. Podľa viacerých rozhodnutí bosniackeho ústavného súdu aj Európskeho súdu ľudských práv (ESLP) je to mnohokrát diskriminujúce, pretože poskytuje práva na zastúpenie výlučne na etnickom základe a často vynecháva tých, ktorí sa takto neidentifikujú alebo sa nachádzajú v časti krajiny, kde ich predpokladaná etnická komunita nemá absolútnu väčšinu. Jadrom rozhodnutí súdov je status tzv. „konštitučných národov“, teda troch základných etnických skupín v krajine – Bosniakov, Srbov a Chorvátov. Hoci sa pojem spomína v štátnej ústave aj v ústavách entít, v skutočnosti nikdy nie je definovaný. Ústava teda naznačuje, že právo na politické zastúpenie majú konštitučné národy,

zároveň platí, že toto právo majú mať aj občania krajiny ako celok, vrátane tzv. „Iných“¹⁴ (Mujanović, 2022).

Príkladom diskriminačného stavu ústavy je jej článok 5, ktorý rieši úlohy týkajúce sa štátneho predsedníctva¹⁵. Zastúpenie v tomto orgáne je výlučne vyhradené Bosniakom a Chorvátom z entity Federácie (ale nie tým z Republiky Srpskej) a Srbom z Republiky Srpskej (nie však tým z Federácie). Diskriminačný aspekt ústavy BiH potvrdzujú súdne konania *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina*, *Zornić v. Bosnia and Herzegovina* alebo *Pilav v. Bosnia and Herzegovina*. V poslednom spomínanom prípade EŠLP rozhodol, že Bosna diskriminovala I. Pilava, pretože ako Bosniak žijúci v entite Republike Srpskej nemohol kandidovať na bosniackeho člena tripartitného predsedníctva krajiny (Toè, 2016).

Ďalším orgánom, v ktorom musia byť proporčne zastúpené konštitučné národy je Snemovňa národov – horná komora ústredného štátneho parlamentu – ktorá sa skladá z piatich Bosniakov, piatich Srbov a piatich Chorvátov. Etnické kritéria nemusia byť splnené v zložení Rady ministrov a Ústavného súdu BiH. Členstvo v týchto orgánoch je namiesto toho založené na územných kritériách (s rozdelením dvoch tretín ministrov z FBiH a jednej tretiny z Republiky Srpskej + šesť sudcov z FBiH, traja sudcovia z RS a traja medzinárodní sudcovia). V praxi sa využíva právo veta, aby sa zabezpečilo že strany zastupujúce všetky tri ústavné národy budú obsiahnuté v Rade ministrov (Hulsey & Keil, 2021, s. 121). Bosnianske etnické skupiny majú právo vetovať každé zásadné rozhodnutie na výkonnej aj legislatívnej úrovni. Väčšina reforiem smerujúcich k napredovaniu vstupu krajiny do Európy si preto vyžaduje medzietnický konsenzus.

Bosna a Hercegovina je, podobne ako iné krajiny strednej, východnej a juhovýchodnej Európy, stále relatívne mladým a nezávislým štátom, čo predstavuje pre krajinu. niekoľko výziev. Soeren Keil (2013, s. 88) zmieňuje, že väčšina krajín zápasila o demokraciu po tom, ako sa stali nezávislými. Krajiny ako Spojené štáty americké, Francúzsko a Nemecko potrebovali stáročia na vytvorenie demokratických systémov. Ak je cieľom Bosny a Hercegoviny vstup do Európskej únie a Severoatlantickej aliancie, proces budovania štátu (*state-building*), demokratizácie (*democratisation*) a integrácie (*integration*) do euro-

¹⁴ Iní je termín používaný na označenie menšinových skupín, ako sú rómske a židovské komunity v krajine, poprípade tých, čo sa neidentifikujú so žiadnou z troch hlavných etnických skupín.

¹⁵ Štátne predsedníctvo je kolektívnou hlavou štátu, skladajúca sa z troch „prezidentov“. Jeden člen je aj predsedom predsedníctva, pričom platí pravidlo rotácie každých osem mesiacov. Každú „konštitučnú“ etnickú skupinu reprezentuje jeden „prezident“. Predsedníctvo je zodpovedné hlavne za zahraničnú politiku BiH.

atlantických štruktúr si vyžadujú oveľa rýchlejšie založenie demokratického systému. Bosna sa stále nachádza v procese transformácie na konsolidovaný štát. Budovanie štátu sa podľa Richarda Caplana „vzťahuje na snahy o rekonštrukciu alebo v niektorých prípadoch o prvé ustanovenie efektívnej domácej vlády v štáte alebo na území, kde takáto kapacita neexistuje alebo kde bola vážne narušená.“ (2004, s. 53).

Reforma Daytonskej ústavy Bosny a Hercegovina sa javí ako najkomplexnejšia reforma v post-daytonskom politickom vývoji štátu. Ústavná reforma, ktorá by umožnila zmenu ústavy, nemá konsenzus vládnuvých politických strán v parlamente Bosny a Hercegoviny, čo sa ukázalo už v návrhu tzv. „aprílového balíka“ zmien Ústavy BiH v roku 2006. Balík vtedy nezískal dvojtretinovú väčšinu poslancov. Neschopnosť nájsť kompromis medzi politickými lídrami krajiny odhalila rozsah internalizácie etnického princípu v mocenskej politike a spoločenskom živote v krajine. To, čo vytvoril Dayton, bolo neskôr označené za „najväčšiu inštitucionálnu a politickú krízu za posledných desať rokov“. Kríza, ktorá charakterizovala krajinu od skončenia vojny, bola odhalená neochotou politických lídrov dohodnúť sa na jednotnom štát (Džihic & Weister, 2008, s. 88). Vtedajší Vysoký predstaviteľ, Schwartz Schilling, nevyužil svoje posilnené právomoci¹⁶ ani nevyvinul nátlak, ktorý by poslancov presvedčil, aby tento návrh prijali. Neúspešný sa stal aj pokus pod dohľadom Európskej únie v roku 2009 pripraviť medzistranícku dohodu pre ústavne zmeny. Zmeniť Daytonskú ústavu sa podarí iba v prípade, keď vládne strany dosiahnu konsenzu (Pejanović, 2017, s. 7).

3.2 Sociálne štiepenie

Populácia Bosny a Hercegoviny je veľmi rozmanitá. Podľa sčítania ľudu z roku 2013, najpočetnejšie národnostné zastúpenie v krajine tvoria moslimskí Bosniaci s 50,1%, druhí sú etnickí Srbi s 30,8%, Chorváti tvoria 15,4% populácie a ostatní patria k iným početným menšinám, napríklad Židom, Rómom. Historik Marko Attila Hoare argumentuje, že Bosna a Hercegovina „vo svojej súčasnej podobe, ako krajina so špecifickou sociálnou štruktúrou obývanou tromi hlavnými národnosťami (Bosniakmi, Chorvátmi a Srbmi), je produktom jej stredovekej štátnosti (koniec jedenásteho storočia po r. 1463), Osmanskej ríše (1453–1878), Rakúsko-Uhorska (1878-1914) a obdobím vlády počas Juhoslávie.“ (citovaný v Keil, 2013, s.

¹⁶ Tzv. „Bonn powers“ udelené v roku 1997 deklaráciou PIC z Bonnu zaručujú OHR podstatné právomoci, aby sa predišlo oneskoreniu alebo bráneniu implementácie DPA. Jednou z nich je aj odvolanie verejných činiteľov z funkcií.

54). Počas obdobia vládnutia Osmanskej ríše to bol mnohonáboženský charakter krajiny obývanej moslimami, kresťanskými protestantmi a katolíkmi spoločne s existenciou židovskej menšiny, ktorý neskôr dal Bosne a Hercegovine jej mnohonárodnostný charakter (Keil, 2013, s. 56).

V náboženskom kontexte je Bosna a Hercegovina zložená primárne z troch náboženských skupín: Ortodoxnej/protestantskej, katolíckej a islamskej. Ortodoxní kresťania majú väzby na Srbské etnikum, katolíci na Chorvátov a moslimovia¹⁷ sú často označovaní ako Bosniaci¹⁸. Všeobecne akceptovaným dôvodom rozpadu Juhoslávie je náboženská roztrieštenosť. Situácia je ale komplexnejšia a súvisí najmä s hlboko zakorenenými etnickými rozdielmi a silným zmyslom pre národnú identitu medzi rôznymi skupinami ľudí. Kombináciou týchto elementov postupne prišiel zánik Juhoslávie a komplikované zrodenie nových krajín, vrátane Bosny a Hercegoviny (Phillips, 2004, s. 9). Náboženská príslušnosť obyvateľstva bola dlho jediným politicky relevantným faktorom (Kapidžić, 2015, s. 10)

Súčasný problémy sú vysoko prepojené so skúsenosťami z minulosti, čo sa ukazuje aj v prípade Bosny a Hercegoviny. Keď obyvatelia Bosny a Hercegoviny vyhlásili svoju nezávislosť v referende na prelome februára a marca roku 1992, mnoho Bosňanov, najmä Bosniakov, sa odvolávalo na tradíciu Bosnianskeho kráľovstva, ktoré existovalo pred dobývaním územia Osmanskou ríšou v polovici pätnásteho storočia. Podobne aj bosniacki Srbi a Chorváti, keď súhlasili s rozdelením Bosny a Hercegoviny v tom istom roku, odvolávali sa na tzv. *Sporazum*¹⁹ medzi Chorvátmi a vládou Juhoslávie v roku 1939, čím Chorváti získali autonómiu a ich *banovinu* v Juhoslovanskom kráľovstve a zahrnuli aj rozdelenie Bosny a Hercegoviny. Napokon, keď srbský líder Radovan Karadžić deklaroval právo všetkých Srbov žiť v jednom štáte, odvolával sa na storočnú túžbu srbských nacionalistov zjednotiť všetkých Srbov do jedného štátu (Keil, 2013, s. 54-55).

V referende, vyžiadané Európskou úniou (Banović et al., 2020, s. 3), hlasovalo 99,7 % populácie pre nezávislosť od Juhoslávie. Volebná účasť sa pohybovala len na úrovni 63,4 %, ale nereprezentuje celú populáciu, nakoľko bola masovo bojkotovaná bosniacko-srbskou

¹⁷ Moslimovia prijali v roku 1993 nábožensky neutrálny výraz „Bosniaci“. (Belloni, 2009, s. 357)

¹⁸ V anglickej literatúre sa pracuje s výrazmi *Bosniaks* (v užšom zmysle príslušníci národnostnej skupiny) a *Bosnians*. (v širšom zmysle obyvatelia Bosny a Hercegoviny). Pre zachovanie očividného rozdielu bude táto práca po preklade pracovať s označeniami Bosniaci (národnostná skupina) a Bosňania (obyvatelia BiH).

¹⁹ Sporazum bola dohoda medzi srbskými a chorvátskymi lídrami v snahe reorganizovať prvú Juhosláviu a obsahovala aj založenie chorvátskej banoviny – územnej jednotky, ktorá zahŕňovala väčšinu Juhoslávie. Dohoda Sporazum nikdy nebola implementovaná z dôvodu obsadenia Juhoslávie spojencami Osi a založenia Nezávislého štátu Chorvátska pod fašistickou vládou (Keil, 2013, str. 55)

časťou populácie. Taktiež, väčšina srbských zákonodarcov opustila bosenský parlament už na konci roku 1991 a 9. januára 1992 vytvorili „praštat“ nazývaný Republika Srpska (Belloni, 2009, s. 357-358; Rossig, 2022).

Vojna v Bosne a Hercegovine vytvorila tri viac-menej homogénne oblasti v krajine. Ako uvádza Banović, radikálne zmeny a rozdiely v etnickej kompozícii možno sledovať v sčítaní ľudu v roku 1991 a v roku 2013. Napríklad, počet Srbov vo Federácii bol 475 866 v roku 1991, do roku 2013 klesol na 56 550. Podobne to je aj v prípade Bosniakov v entite Republika Srpska, kedy sa ich počet medzi danými rokmi znížil z 441 077 na 171 839. Mnoho z nich si našlo nový domov v iných častiach krajiny, kde väčšinu tvorila ich etnická skupina alebo odišli do zahraničia (Banović et al., 2020, s. 5).

Zatiaľ čo niektoré oblasti zostali etnicky rozmanité, najmä vo vládou kontrolovaných mestách, Sarajeve a Tuzle, krajina sa zmenila z veľmi zmiešanej v roku 1991 na takmer úplne segregovanú krajinu troch národov. Okrem toho asi 1,2 milióna Bosniakov bolo utečencami v susedných krajinách a vo svete a 1,1 milióna Bosniakov bolo vysídlených v rámci Bosny. Viac ako polovica obyvateľstva tak v priebehu konfliktu opustila svoj predvojnový domov (Bieber, 2006, s. 29). Situácia bola ešte väčšmi umocnená etnickými čistkami pred aj počas vojny. Začiatkom apríla 1992 to boli srbskí nacionalisti, ktorí začali v oblasti Bosny ovládanej ich jednotkami tieto čistky uskutočňovať. Cieľom nebolo len rozdrviť nesrbské elity, ale aj akúkoľvek opozíciu a občiansku spoločnosť a zjednotiť sa so susedným Srbskom.

V nasledujúcom roku 1993 zaútočili ozbrojení bosniansko-chorvátski nacionalisti na svojich bývalých bosnianskych spojencov. Vyzvali na zjednotenie so susedným Chorvátskom. (Rossing, 2022). Zaujímavé je aj spomenúť, že pred použitím etnických čistiek ako stratégie budovania národných štátov v Bosne a Hercegovine, bolo Sarajevo mnohonárodnou mestskou oblasťou, ktorej občania mali viacero identít a jednu z najvyšších mier medzináboženských sobášov zo všetkých miest na svete (Linz & Stepan, 1996, s. 35). Na konci vojny v žiadnej z entít neexistovala samospráva, v ktorej by nedominantná skupina (Srbi vo Federácii, Bosniaci v kantónoch s chorvátskou majoritou a v RS, Chorváti v kantónoch dominovanej bosniackou väčšinou a v RS) tvorili väčšinu (Bieber, 2006, s. 32).

Ako vysvetľuje Keil, vojna v Bosne a Hercegovine a najmä etnické čistky vyústili do územnej homogenizácie, ktorá umožnila zavedenie mnohonárodného federálneho systému. Územná koncentrácia rôznych národných skupín v určených oblastiach je základným predpokladom pre zavedenie mnohonárodnej federácie. Podľa neho to, že Daytonská Bosna je

založená na etnických čistkách a homogenizácií, je najproblematickejším dedičstvom bosnianskej federácie a federálne usporiadanie, ktoré dnes v Bosne funguje, je založené na výsledkoch vojny, čo demonštruje aj skutočnosť, že hranica medzi entitami je viac-menej rovnaká ako frontová línia medzi bojujúcimi stranami v lete 1995 (Keil, 2013, s. 78).

3.3 Stranícky systém

Začiatok procesu rozpadu Juhoslávie postavil lídrov Bosny pred dilemu a umocnil napäté vzťahy medzi jej hlavnými národnými skupinami. Keď sa rozhodli severné republiky Slovinsko a Chorvátsko vyhlásiť nezávislosť v júni 1991, čím de facto ukončili existenciu povojnovnej Juhoslávie, Bosna mala možnosť vybrať si medzi zotrvaním v rozpadajúcej sa Juhoslávii, dominovanej Srbskom alebo pokúsiť sa o získanie nezávislosti v nádeji, že medzinárodné spoločenstvo uzná vytvorenie ďalšieho nového štátu a vojensky zasiahne na jeho obranu v prípade vonkajšej agresie (Belloni, 2009, s. 357).

Politické elity západného Balkánu počas deväťdesiatych rokov pochádzali ako z komunistickej Juhoslávie, tak boli nimi aj bývalí demokratickí disidenti. Elity z oboch politických spektier boli nútení premeniť sa na nacionalistov v nových vzniknutých štátoch. Vojnu využili bývalí komunistickí lídri na to, aby zostali pri moci. Takisto oddialili aj politickú demokratizáciu juhoslovanských štátov (Vesnic-Alujevic, 2012, s. 11). Novodobý stranícky systém Bosny a Hercegoviny sa začal formovať už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia.

Pluralitný politický systém viacerých strán bol predstavený v roku 1990 po páde komunizmu, rozpustení Juhoslávie a kolapse Zväzu komunistov. Pád komunistických režimov v okolí Juhoslávie mal na dominantné postavenie Zväzu komunistov v krajine len zanedbateľný dopad. Rôzne vízie budúceho smerovania štátu medzi vetvami v republikách a provinciách zabezpečili dynamiku, ktorá viedla k prvým voľbám s viacerými stranami v republikách Juhoslávie od obdobia pred druhou svetovou vojnou (Bieber, 2006b, s. 19).

Posledný kongres Zväzu komunistov na začiatku roku 1990 zaznamenal rozdelenie, v ktorom ho opustili slovinskí a chorvátski delegáti. Následne, Chorvátska a Slovinská republika usporiadali prvé voľby viacerých strán v Juhoslávii od dvadsiatych rokov. Voľby v západných republikách, ako aj vlna demokratizácie vo východnej Európe, vytvorili tlak na Zväz komunistov Bosny a Hercegoviny nasledovať príklad a usporiadať voľby. Volebný zákon

z roku 1990 najskôr zakazoval politické strany organizované na základe etnických línií, rozhodnutie široko podporované v prieskumoch verejnej mienky (Bieber, 2006b, s. 19).

V júni toho istého roku bol zákaz etnických strán ústavným súdom zrušený. Zrušenie zákazu viedlo k vzniku explicitne monoetnických strán - bosniackej Strany demokratickej akcie (SDA), Chorvátskej demokratickej únie (HDZ BiH) a Srbskej demokratickej strany (SDS), ktoré zastupovali záujmy majoritných etník – Bosniakov, Chorvátov a Srbov – v krajine (Lilyanova, 2015, p. 1). Po páde komunizmu politickej scéne dominovali ešte ďalšie dve strany. Zväz komunistov sa premenoval na Sociálne-demokratickú stranu, ktorá stratila značnú podporu kvôli vlne škandálov v Bosne už počas neskorých osemdesiatych rokov. Druhou výhradne multietnickou politickou stranou bol Zväz reformných síl Juhoslávie (SRSJ), ktorú založil posledný premiér Juhoslávie Ante Marković, pôvodom bosniacko Chorvát (Bieber, 2006b, s. 19).

Dedičstvo komunistických režimov bolo v krajinách západného Balkánu rôznorodé. V prípade Srbska sa komunistické nástupnícke strany museli odlišiť od predchádzajúceho systému, preto sa obrátili k nacionalizmu. V tzv. „režime národného konsenzu“, v prípade Slovinska a Chorvátska, nástupnícke strany rozvíjali politiku, ktorou sa odlúčili od minulosti, čo viedlo k vzniku sociálnodemokratickej identity. V Bosne a Hercegoviny to bola etnická štruktúra a rozdielne ciele troch etník, ktoré mali veľký vplyv na formovanie politických strán, ktoré boli založené na etnickom základe a ponechávali malý priestor stranám so sociálnodemokratickou orientáciou (Stojarová, 2013a, s. 26).

V prvých slobodných a viacstranných voľbách, ktoré sa konali v novembri a decembri 1990 (ešte stále ako súčasť Juhoslávie), obyvateľstvo Bosny vo veľkej miere podporovalo politické strany založených pozdĺž etnických línií. Pôvodná koalícia nacionalistických strán sa rozpadla na začiatku juhoslovanských vojen v Chorvátsku a objavili sa diametrálne odlišné názory na budúcnosť Bosny. Moslimovia a Chorváti väčšinou podporovali nezávislosť, zatiaľ čo väčšina Srbov uprednostňovala zotrvanie v Juhoslávii. Počas vojny sa Srbská demokratická strana snažila prevziať kontrolu nad veľkou časťou Bosny a pripojiť sa k Srbsku s podporou Juhoslovanskej národnej armády a srbskej vlády. Kampaň zahŕňala masové vraždy a vyhánanie nesrbského obyvateľstva. Neskôr vypukla vojna medzi štátom Herceg-Bosna kontrolovaným Chorvátskou demokratickou úniou (HDZ) a vládou ovládanou Moslimskou stranou (Bieber, 2006a, s. 44).

Po Daytonských dohodách prešiel stranický systém Bosny a Hercegoviny radou zmien (Šedo, 2006). Po občianskej vojny sa prvé voľby konali v 1996. Odvtedy sa konajú pravidelne na všetkých úrovniach vládnutia, každé 4 roky. Voľby v Bosne a Hercegovine sú väčšinou považované za slobodné, ale s rozsiahlymi neformálnymi prekážkami spravodlivej straníckej súťaže. Volebné postupy a hlasovanie sú uspokojujúce. Hlavnými aktérmi volebného procesu sú politické strany. Takmer všetky reprezentujú špecifické etnické skupiny a väčšina volebných súťaží sa odohráva v etnicky segmentovanej volebnej aréne. Etnická príslušnosť je rozhodujúcim faktorom úspechu vo voľbách. Koaličné vlády sú normou na všetkých úrovniach vládnutia, je preto zriedkavé vidieť rôzne konštelácie strán, ktoré vytvárajú vlády na rôznych úrovniach vládnutia, hlavne kvôli zásahu vedenia strán (Kapidzić, 2019, s. 3).

Na základe Sartoriho klasifikácie stranických systémov môžeme Bosnu podľa výskumu Kapidzića zaradiť do segmentovaného systému viacerých strán s tromi alebo štyrmi straníckymi subsystémami založenými na etnopolitických sociálnych štiepeniach s rôznymi subkultúrami. Základným rozlíšením je medzi stranami je ich príslušnosť k určitému subsystému (srbský, chorvátsky, bosniacky, neetnický) (Kapidzić, 2015). Väčšina politických strán má nacionalistické črty – najmä zo strany Srbov a Chorvátov, keďže bosniacka politická scéna sa snaží (vzhľadom na súčasné podmienky a stav) skôr o regionalizáciu a multietnickú Bosnu a nepresadzuje vnútornú homogenizáciu ani vonkajšiu exkluzivitu (Stojarová, 2013b, s. 46).

Zachovanie etnonacionalizmu vo formálnych a inštitucionálnych štruktúrach vedie k *„pretrvávajúcej výzve k demokratizácii prostredníctvom „vyhradených domén“, ktoré často zaberajú oblasti štátnej bezpečnosti, územia a národného sebaurčenia, v ktorých sú mocenské pozície poistené ideologickými diskurzmi“* (Džihić & Weister, 2008, s. 85). Bosniacki politici sledujú svoje sebaapresadzujúce, maximalistické ciele na úkor všeobecného blaha. Vďaka absencii dôveryhodných možností sa väčšina občanov necíti byť zastúpená vo vláde. Voliči v Bosne majú tendenciu podporovať politické strany, ktoré zastupujú ich etnickú skupinu. Navyše, tri prevládajúce etnické skupiny majú tendenciu politicky marginalizovať ostatných, ktorí nie sú ich súčasťou alebo sa identifikujú odlišne (Baluch, 2018). Kurt Bassuener argumentuje, že ústava implementovaná Daytonskými dohodami umožňuje, aby bolo *„využívanie strachu politicky výhodné a politici nezodpovední“* (2009, s. 1). Navyše, väčšina bosniackych politikov nevenovala očakávanú pozornosť agende európskej integrácie, keďže sa masívne sústredila na dosahovanie krátkodobých etnicko-nacionalistických záujmov (Brljavac, 2011, s.

2). Bosnianski lídri sa zamerali na presadzovanie tých prvkov svojich politických programov, ktoré by zaručili znovuzvolenie a vyhýbali sa prevzatiu zodpovednosti za všetky ťažké rozhodnutia (Tsifakis, 2012, 141-142).

V tomto ohľade je opakovane rušivým elementom v entite Republika Srpska je konanie politických strán a predstaviteľov v jej vnútri. Kľúčovým aspektom sú ich separatistické tendencie, ktoré kritizovala aj samotná Európska komisia vo svojej správe o pokroku Bosny a Hercegoviny v rámci kodaňských kritérií. Vzhľadom na politické prístupové kritéria smerovala kritika Európskej komisie k politickým stranám v entite RS, ktoré do jari roku 2022 blokovali legislatívne a výkonné inštitúcie na štátnej úrovni, čo viedlo k takmer úplnému zastaveniu reforiem počas tohto obdobia. Zároveň sa RS snažila jednostranne prevziať právomoci štátu, vrátane právomocí v oblasti daní, súdnictva, obrany a bezpečnosti, ktoré majú byť pod správou štátnych inštitúcií, čím ohrozili perspektívu vstupu krajiny do EÚ (Európska komisia, 2022).

V ostatnom čase to nie je jediný prípad, kedy Národné zhromaždenie Republiky Srpskej (NZ RS) prejavilo tendencie destabilizovať vnútroštátnu politickú situáciu. Po vyhlásení nezávislosti Kosova v roku 2008, NZ RS túto deklaráciu odsúdilo. Zároveň varovalo, že ak viac štátov OSN - a najmä EÚ - uzná Kosovo, NZ RS tým vyrozumie, že bol „*ustanovený nový medzinárodný princíp a prax o priorite práva na sebaurčenie.*“ Národné zhromaždenie sa v takom prípade domnieva, že má právo určiť (svoj) právny stav prostredníctvom referenda (Bieber, 2011, s. 141). Ako ukázal prieskum verejnej mienky regionálnej agentúry Gallup v roku 2010, 88,4 % obyvateľov Republiky Srpskej sa vtedy vyjadrilo za nezávislosť. Bieber (2011, s. 143) to odôvodňuje tým, že prieskum odrážal nespokojnosť so súčasným stavom skôr ako by jeho príčinou bola nacionalistický program politických strán.

V súčasnej dobe Miroslav Dodik, líder najväčšej bosniansko-srbkskej strany – Aliancie nezávislých demokratov - umocňuje polarizáciu v štáte a pokúša o získanie väčšej autonómie entity Republiky Srpskej prostredníctvom vyhrážok o odchode zo štátnych inštitúcií (ICG, 2022). Pri viacerých príležitostiach objasnil, že pre Srbov je členstvo Bosny v EÚ druhoradým cieľom (Tsifakis, 2012, s. 137). Hybrid warfare analytical group varuje, že jedným zo spôsobov, akým región západného Balkánu destabilizuje Ruská federácia, je práve prostredníctvom podpory separatistických autokratických lídrov, medzi ktorých radia aj M. Dodika. (HWAG, 2021). Srbi sa spomedzi troch etník najviac zdráhajú vzdať sa authority s cieľom napredovať k členstvu do EÚ.

Záver

Cieľom práce bolo analyzovať vnútorné faktory Bosny a Hercegoviny, ktoré vplyvajú na proces europeizácie. Podľa zvolenej otázky *Aké vnútorné faktory ovplyvňujú Bosnu a Hercegovinu vo vstupe do Európskej únie* práca identifikovala tri faktory, ktoré boli následne analyzované.

Prvým analyzovaným faktorom bol komplexný inštitucionálny a ústavný systém, ktorý do dnešných dní (s výnimkou malých úprav) funguje na základe vytvorenom Daytonskými mierovými dohodami. Neochota hlavných politických strán zmeniť tento systém pramení z toho, že im garantuje výsadné postavenie v rámci štátnych a entitných inštitúcií. Ústava je skonštruovaná tak, že uprednostňuje zastúpenie v kľúčových štátnych orgánoch podľa etnického kľúča. Pokusy o zmenu ústavy neboli úspešné, čo potvrdzuje aj neimplementácia prípadu *Sejdić-Finci*. Prípad je jeden z mnohých, ktoré poukazujú na fakt, že ústava vo svojej podstate diskriminuje občanov Bosny a Hercegoviny, ktorí sa identifikujú odlišne od troch ústavných národov. Zmena ústavy by mohla viesť k väčšej demokratizácii a europeizácii, čo však nie je v záujme politických strán. Komplexný politický a ústavný systém tak proces europeizácie obmedzuje.

Druhým identifikovaným faktorom bolo sociálne štiepenie vo vnútri krajiny. Po analýze dospel autor k záveru, že stanovenie hypotézy bolo značne problematické až nevhodné. Europeizácia predpokladá adaptáciu domácich politík a inštitúcií na európske. Tri etnické skupiny tvoriace spoločenstvo jednej krajiny nemôžu ovplyvňovať proces europeizácie priamo, na druhú stranu majú volebné právo, ktoré im umožňuje voliť si takých zástupcov, ktorí uprednostnia prijímanie európskych reforiem a politík nad nacionalistické programy, ktoré sú v krajine značné už od volieb po Daytonských dohodách. Hypotéza predpokladala, že nárast nacionalistických tendencií medzi etnikami bude odporovať žiadanej europeizácii. Medzi etnickými skupinami síce existuje napätie, ktoré je navyše umocnené rétorikou politických strán, ale nie je dostatočné na vyvrátenie alebo potvrdenie hypotézy.

Tretím faktorom bol stranícky systém. Autor dospel k záveru, že nefunkčnosť štátu Bosna je odvodená najmä z dominancie etnických politických strán, zastupujúce majoritné etnické skupiny, čo sa odráža v jej straníckom systéme. Aj keď sa väčšina týchto strán de facto prikláňa k pro-európskemu postoj, je to práve stranícky systém vybudovaný po Daytone a ukotvený aj v Daytonskej ústave, ktorý politickým stranám vytvoril prostredie na presadzovanie

sebapresadzujúcich záujmov, akým je znovuzvolenie. Svedčí o tom aj fakt, že väčšina politických strán, ktoré vznikli ešte počas 90. rokov, patrí medzi najviac populárne strany, ktoré vo verejnom priestore figurujú dodnes. Dodržiavanie pokynov EÚ si vyžaduje neustály medzietnický konsenzus a podobnú úroveň podpory členstva v EÚ vo všetkých etnických komunitách. Tento konsenzus je v krajine nedostatočný, nakoniec je zrejmé, že existujú práve opačné tendencie politických strán, ktoré krajinu ešte väčšmi polarizujú. Je možné skonštatovať, že stanovená hypotéza bola potvrdená.

Európska únia je pre Bosnu a Hercegovinu jedinou možnosťou. Ak zlyhá vstup do EÚ, stále nestabilný politický systém v BiH môže destabilizačný efekt aj v rámci regiónu, kde by mohol nastať *spill-over* efekt s dôsledkom pre oživenie tenzií nielen medzi etnickými skupinami, ale aj medzi štátmi. Európska únia by zároveň mala pristupovať k rozšíreniu štátov Balkánu razantnejšie a jednotnejšie. Vojna v roku 2022 na Ukrajine znovu naštartovala zaspávajúcu rozširujúcu agendu. Je v záujme EÚ rozšíriť svoj blok o krajiny západného Balkánu, vrátane Bosny a Hercegoviny. Ak EÚ integračný proces zabrzdí, potenciálne tak môžu predstavitelia aj obyvatelia krajiny nadobudnúť voči integrácií negatívny postoj, poprípade ju začať úplne odmietať. Budúcnosť Bosny a Hercegoviny je tak stále z mnoho hľadísk nejasná a ovplyvniteľná významnými svetovými aj regionálnymi hráčmi.

Limity výskumu spočívajú predovšetkým v zahrnutí výlučne vnútorných faktorov, ktoré môžu ovplyvňovať europeizáciu krajiny. Rozšírenie výskumu o faktory nie výlučne spadajúce do kompetencie štátu ako celku, akým je napríklad funkcia Vysokého predstaviteľa, ktorý je dosadený medzinárodným spoločenstvom a ovplyvňuje chod krajiny prostredníctvom svojich exkluzívnych právomocí, poprípade zahrnutie iných vonkajších aktérov, ktorí môžu ovplyvňovať politický systém Bosny a Hercegoviny a využívať jeho nestabilitu pre presadzovanie vlastných záujmov v regióne, by sa javilo viac ako vhodné pre nasledujúci výskum. Práca zároveň pracovala s termínom „europeizácia“. Teoreticky je pojem stále na abstraktnej úrovni, .

Zoznam zdrojov a prameňov

Alibegović, J. (25. decembra 2021). Nerzuk Ćurak: Dayton nije sveto slovo, pobunite se. *aljazeera.com* Dostupné z <https://balkans.aljazeera.net/teme/2021/12/25/curak-o-knjizi-zasto-je-bosna-a-ne-nista-dejton-nije-sveto-slovo-pobunite-se>

Anastasakis, O. (2005). The Europeanisation of the Balkans. *The Brown Journal of World Affairs*, 12(1), 77–88.

Aybet, G., & Bieber, F. (2011). From Dayton to Brussels: The Impact of EU and NATO Conditionally on State Building in Bosnia & Herzegovina. *Europe-Asia Studies*, 63(10), 1911–1937.

Babuna, A. (2014). European Integration, Bosnia-Herzegovina and Stability in the Western Balkans. A New Strategy. *Perceptions* 18(2), 1-32.

Baluch, A. (2018). *The disintegration of Bosnia and Herzegovina: From ethnic cleansing to ethnified governance*. Peter Lang International Academic.

Banović, D., Gavrić, S., Barreiro Mariño, M. (2020). *The political system of Bosnia and Herzegovina: Institutions - actors - processes (1st ed.)*. Springer Nature.

Belloni, R. (2009). Bosnia: Dayton is Dead! Long Live Dayton! *Nationalism and Ethnic Politics*.

Bieber, F. (2006a). Bosnia-Herzegovina: Slow Progress towards a Functional State. *Southeast European and Black Sea Studies* 6(1), 43-64.

Bieber, F. (2006b). *Post-war Bosnia: Ethnicity, inequality and public sector governance*. Palgrave Macmillan.

Bieber, F. (2011). The Western Balkans after the ICJ Opinion. In. J. Rupnik (ed.), *The Western Balkans and the EU: 'The Hour Of Europe'* (s. 135-144).

Börzel, T. (1999). Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanisation in Germany and Spain'. *Journal of Common Market Studies* 37(4). s. 573-596.

Börzel, T., & Risse, T. (2003) Conceptualizing the Domestic Impact of Europe. In: K. Featherstone & C. M. Radaelli (eds). *The Politics of Europeanization*. . Oxford: Oxford University Press, (s. 57–80).

Brezar, A. (7. oktobra, 2022). Bosnia's peace envoy changed laws mid-election. But what does it mean? *euronews.com* Dostupné z <https://www.euronews.com/my-europe/2022/10/07/bosnias-peace-envoy-changed-laws-mid-election-but-what-does-it-mean>

Brljavac, B. (2011). Europeanisation Process of Bosnia and Herzegovina: Responsibility of the European Union? *Balkanologie* 8(1-2), 1-19.

Buller, J., & Gamble, A. (2002). Conceptualising Europeanisation. *Public Policy and Administration*, 17(2), 4–24.

Calic, M.-J. (2019). *A history of Yugoslavia*. Purdue University Press.

Caplan, R. (2004). International Authority and State Building: The Case of Bosnia and Herzegovina. *Global Governance*, 10(1), 53–65.

Chandler, D. (2000). *Bosnia: Faking Democracy After Dayton* (2nd ed.). Pluto Press.

Dabrowski, M., & Myachenkova Y. (2018). Western Balkans on the road to the European Union. *Policy Contribution Issue 4*, 1-23.

Džihic, V., & Wieser, A. (2008). The Crisis of Expectations - Europeanisation as „Acquis Démocratique“ and its Limits. The Case of Bosnia-Herzegovina and Serbia. *L'Europe en Formation* 349-50(3-4), s. 81-98.

Európska komisia. (2019). Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union. Dostupné z <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion.pdf>

Európska komisia. (2021). Key findings of the 2021 Report on Bosnia and Herzegovina. Dostupné z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_5277

Európska komisia. (2022). Key findings of the 2022 European Commission Report on Bosnia and Herzegovina. *europeanwesternbalkans.com*. Dostupné z <https://europeanwesternbalkans.com/2022/10/13/key-findings-of-the-2022-european-commission-report-on-bosnia-and-herzegovina/>

Európsky parlament. (2021). The Enlargement of the Union. Dostupné z <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/167/the-enlargement-of-the-union>

Európsky parlament. (2022). The Economic and Investment Plan for the Western Balkans: assessing the possible economic, social and environmental impact of the proposed Flagship projects. Dostupné z [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/702561/EXPO_STU\(2022\)702561_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/702561/EXPO_STU(2022)702561_EN.pdf)

Fagan, A. (2013). Building environmental governance in potential candidate countries: environmental impact assessment processes in Bosnia-Herzegovina. In: A. Elbasani (ed.). *European Integration and Transformation in Western Balkans*, (s. 138-156.)

Featherstone, K. (2003.) In the Name of Europe. In: *The Politics of Europeanization*, s. 3–26.

Fraenkel, E. (2016). The EU and the western Balkans: Do They Share a Future? *CIDOB*.

Hladký, L. (2006). Daytonská mírová smlouva a její uvedení do života. *Středoevropské politické studie* 8(2-3), 316-326.

Hooghe, L. & Marks, G. (2019). Grand theories of European integration in the twenty-first century. *Journal of European Public Policy* 26(8), 1113-1133,

Hulsey, J. & Keil, S. (2021). Power Sharing and Party Politics in the Western Balkans. In: S. Keil & A. McCulloch (Eds.), *Power-Sharing in Europe: Past Practice, Present Cases, and Future Directions*, 115-139.

Hybrid warfare analytical group. (2021). How Russia Destabilizes Bosnia and Herzegovina

International Crisis Group. (2022). Managing the Risks of instability in the Western Balkans. Dostupné z <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/managing-risks-instability-western-balkans>

Juncker, J-C. (2014). A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Dostupné z https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/juncker-political-guidelines-speech_en.pdf

Kapidžić, D. (2015). Party System of Bosnia and Herzegovina. In: Arnautović, S., Mujagić, N., Kapidžić, D., Osmić, A. & Huruz, E. (eds.), *Political Pluralism and Internal Party Democracy*. Podgorica: Centar za monitoring i istraživanje. (s. 35–56)

Kapidžić, D. (2019). Bosnia and Herzegovina. *Swedish Internatioanl Centre of Local Democracy*.

Keil, S. (2013). *Multinational federalism in Bosnia and Herzegovina*. Routledge.

Ladrech, R. (2002). Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis. *Party Politics* 8(4), 389-403.

Leška, D. (2015). Europeanisation of Slovak Political Parties. *Slovak Journal of Political Sciences* 15(1), 31-58.

Linz, J. J., and Alfred C. S. (1996). Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Lijphart, A. (1969). Consociational Democracy. *World Politics* 21(2), s. 207-225

Majstorović, D. (2007). Construction of Europeanization in the High Representative's discourse in Bosnia and Herzegovina. *Discourse & Society*, 18(5), 627–651.

Marković, G. (2019): Federalizam i konsocijacija u ustavnom sistemu BiH. Sarajevo: Fondacija Centar za javno pravo. Dostupné z http://www.fcjp.ba/analize/Goran_Markovic2-Federalizam_i_konsocijacija_u_ustavnom_sistemu_BiH.pdf

Mujanović, J. (29. augusta, 2022). Rebooting Bosnia's Constitutional Reform Process.

- Nakić, M. (2013). Europska Unija i Zapadni Balkan - Između želja i realnosti. *Centar za međunarodne studije* 8(1), 33-44.
- Naumovski, V. (2019). Europeanization of the Balkans, or Balkanization of Europe? *Georgetown Journal of International Affairs*, 20, 120–125.
- Nezirović, S., Živko, A., Durmišević, B., & Hodžić, A. (2022). Stabilisation and association agreement between the Western Balkan countries and the European Union. *Journal of Geography, Politics and Society* 12(2), 36-50.
- Pejanović, M. (2017), Bosna i Hercegovina i geopolitičke promjene u Evropi i svijetu na početku XXI stoljeća, *Journal of economic and politics of Transition. Economic Institute of Tuzla* 19(39), 1- 13.
- Pejanović, M. (2021). Pretpostavke ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. *Journal for Social Issues*, 61(2), 69–89.
- Phillips, D. A. (2004). *Bosnia and Herzegovina*. Chelsea.
- Rant, V., Mrak M., & Marinč, M. (2020) The Western Balkans and the EU budget: the effects of enlargement. *Southeast European and Black Sea Studies*, 20(3), 431-453.
- Radaelli, C. (2000). Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change. In: *European Integration online Papers (EioP)*, Vol. 4, No. 8.
- Radaelli, C. M. (2004). Europeanisation: Solution or Problem? *European Integration online Papers*
- Rossig, R. (2022, 6. apríla). Bosnia-Herzegovina still struggles 30 years after the war. *dw.com*
Dostupné z <https://www.dw.com/en/bosnia-herzegovina-still-struggles-30-years-after-the-war/a-61381740>
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2002). Theorizing EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research. *Journal of European Public Policy*, 9, 500 - 528.

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2004). Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy* 11 (4): 661–679.

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2005). The Europeanisation of Central and Eastern Europe. *Cornell Studies in Political Economy*. Ithaca and New York: Cornell University Press.

Schimmelfennig, F., Leuffen, D., & de Vries, C. E. (2022). Differentiated integration in the European Union: Institutional effects, public opinion, and alternative flexibility arrangements. *European Union Politics*.

Sito-Sucic, D. (25. január, 2022). Bosnia risks entering legal and institutional vacuum – corruption watchdog. *Reuters*. Dostupné z <https://www.reuters.com/world/europe/bosnia-risks-entering-legal-institutional-vacuum-corruption-watchdog-2022-01-25/>

Stanković, M. (2019): Uspostavljanje BiH – federalizma: agregacija ili devolucija. Sarajevo: Fondacija Centar za javno pravo.

Stojarová, V. (2013a). Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans. In V. Stojarová & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans*, (s. 26-41). Routledge

Stojarová, V. (2013b). Nationalist parties and the party systems of the Western Balkans. In V. Stojarová & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans*, (s. 42-58). Routledge

Šedo, J. (2006). Stranícky systém Bosny a Hercegoviny po Daytonu. *Středoevropské politické studie* 8(2-3), s. 342-360.

Šedo, J. (2010). The Party System of Bosnia and Herzegovina. In V. Stojarová & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (s. 85-99). Routledge

Terzi, Ö. (2005). Europeanisation of foreign policy and candidate countries : a comparative study of greek and turkish cases. *Politique européenne* 17, s. 113-136.

Toè, R. (9. jún, 2016). European Court Rules Bosnian Constitution Discriminatory. *BalkanInsight*. Dostupné z <https://balkaninsight.com/2016/06/09/strasbourg-court-rules-bosnian-constitution-discriminatory-06-09-2016/>

Tzifakis, N. (2012). Bosnia's Slow Europeanisation. *Perspectives on European Politics and Society* 13(2), s. 131-148.

UNFPA. (17. november, 2021). Survey on youth emigration in Bosnia and Herzegovina. Dostupné z <https://eeca.unfpa.org/en/publications/survey-youth-emigration-bosnia-and-herzegovina-0>

Velikonja, M., & Ng'inja, R. (2003). Religious Separation and Political Intolerance in Bosnia-Herzegovina. College Station: Texas A&M University Press.

Vesnic-Alujevic, L. (2012). European Integration of Western Balkans: From Reconciliation to European Future. *European View*, 11(2).

Zemanová, Š. (2007): Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy, *Mezinárodní vztahy*, 42(4), s. 29-51.

Zhelyazkova, A., Damjanovski, I., Nechev, Z., Schimmelfennig, F. (2019). European Union Conditionality in the Western Balkans: External Incentives and Europeanisation. In J. Džankić, S. Keil, M. Kmezić (eds), *The Europeanisation of the Western Balkans. New Perspectives on South-East Europe*. Palgrave Macmillan, Cham.

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberala analýzou faktorov, ktoré ovplyvňujú Bosnu a Hercegovinu v procese europeizácie. Europeizácia je v práci definovaná ako *top-down* proces, adaptácia domácich politík na európske politiky, ktoré EÚ presadzuje prostredníctvom kondicionality v kandidátskych štátoch. Práca podľa výskumnej otázky *Aké vnútorné faktory ovplyvňujú Bosnu a Hercegovinu vo vstupe do Európskej únie* identifikovala a následne analyzovala tri faktory. Ako prvý faktor bol určený konštitučný a politický systém, ktorý vznikol po podpísaní Daytonských dohôd. Druhým zvoleným faktorom bolo sociálne štiepenie podľa etnických a náboženských línií, ktoré sa formovalo stáročia pred vznikom nezávislého štátu Bosna a Hercegovina. Posledným skúmaným faktorom bol stranický systém, ktorý je dôležitým prvkom v konsolidácii štátu. Práca dospela k záverom, že politický/konštitučný systém je komplexný a nefunkčný, pri čom v mnohých prípadoch diskriminuje vlastných občanov. Europeizácia je v takýchto podmienkach obmedzovaná. Sociálne štiepenie v krajine neovplyvňuje europeizáciu priamo, pretože bremeno moci leží v rukách politických predstaviteľov. Stranickému systému dominujú etnické politické strany, ktoré uprednostňujú krátkodobé ciele pred reformami vyžadovanými Európskou úniou a preto je europeizácia ovplyvnená nedostatkom konsenzu.

Abstract

The bachelor thesis dealt with the analysis of the factors that affect Bosnia and Herzegovina in the process of Europeanization. Europeanization is defined in the thesis as a top-down process, the adaptation of domestic policies to European policies, which the EU enforces through conditionality in the candidate states. According to the research question What internal factors influence Bosnia and Herzegovina in joining the European Union, the thesis identified and then analyzed three factors. The first factor was identified as the constitutional and political system that emerged after the signing of the Dayton Accords. The second factor chosen was the social cleavage along ethnic and religious lines that had been forming centuries before the establishment of the independent state of Bosnia and Herzegovina. The last factor examined was the party system, which is an important element in the consolidation of the state. The thesis concludes that the political/constitutional system is complex and dysfunctional, in many cases discriminating against its own citizens. Europeanisation is hampered in such conditions. Social cleavages in the country do not directly affect Europeanisation, as the burden of power lies in the hands of political leaders. The party system is dominated by ethnic political parties that prioritise short-term objectives over the reforms required by the European Union and therefore Europeanisation is affected by a lack of consensus.